

EXAMENSARBETE

Våren 2007

Lärarytbildningen

Skönlitteratur som grund för ett ämnesövergripande samarbete

**En undersökning om elever och lärares attityder kring
skönlitteratur i andra ämnen än svenska**

Författare

Marie Augustsson
Carolina Cederholm

Handledare

Marie-Louise Rodén

Skönlitteratur som grund för ett ämnesövergripande samarbete

En undersökning om elever och lärares attityder kring skönlitteratur i andra ämnen än svenska

Abstract

Skönlitteratur är ett naturligt inslag i svenskundervisningen, men hur är det i ämnena engelska, moderna språk, historia, religionskunskap och samhällskunskap? Genom en granskning av kursplanerna konstateras att det finns många öppningar för de lärare som är intresserade av att arbeta med litteratur i klassrummet, men är detta praxis ute på skolorna? Vilka attityder finns egentligen bland lärare och elever vad gäller att använda just litteraturläsning som ett alternativt undervisningsinslag? Denna uppsats behandlar bland annat dessa frågor. Från enkätundersökningar som besvarats av lärare och elever ges en bild av vilka attityder som finns kring användandet av skönlitteratur i olika ämnen på grundskolans senare del samt gymnasieskolan. Syftet är att se mellan vilka ämnen ett samarbete, där skönlitteraturen fungerar som grund, är rekommenderbart utifrån olika aspekter. Utgångspunkten för undersökningen är att skönlitteratur är en bra kunskapskälla, vilket stöds av den forskning som presenteras i uppsatsen. Även undersökningens resultat pekar på detta, då det visar sig att såväl lärare som elever är positivt inställda till att använda skönlitteratur i undervisningen. Studien visar även att ett ämnesövergripande samarbete utifrån en skönlitterär text inte bör uteslutas, men att en stor del av samarbetets utfall beror på lärarens inställning.

Ämnesord: skönlitteratur, attityder, ämnesövergripande samarbete, kursplaner

Innehåll

1. Inledning.....	5
1.1 Syfte och frågeställning	6
2. Forskningsbakgrund.....	8
2.1 Vad säger forskningen om skönlitteratur?	8
2.2 Reflektioner kring forskningen	12
3. Metod.....	14
4. Uppsatsens disposition	16
5. Bakgrund.....	17
5.1 Vad är skönlitteratur?.....	17
5.2 Varför är skönlitteratur en sådan viktig del i undervisningen?	17
5.3 Vad säger kursplanerna?	19
6. Resultat och analys.....	24
6.1 Resultat av elevernas enkäter	24
6.2 Resultat av lärarnas enkäter.....	39
7. Diskussion.....	45
8. Sammanfattning	51

Källförteckning

Bilagor

Förord

Som författare till denna uppsats vill vi tacka vår handledare Marie-Louise Rodén för kontinuerlig feedback och uppmuntran. Vi vill även rikta ett speciellt tack till alla de personer, lärare och elever, som ställt upp i vår undersökning. Utan er hade undersökningen inte varit möjlig att genomföra. Till slut vill vi även skänka ett stort tack till familj och vänner som stöttat oss och ständigt försett oss med nya idéer och gett oss konstruktiv kritik.

Carolina och Marie

1. Inledning

Som blivande svensklärare är vi naturligtvis mycket intresserade av skönlitteratur. Vi ser det både som en kunskapskälla och som ett sätt att njuta och fly verkligheten för en stund. En stor del av den kurslitteratur som vi fått ta del av under utbildningens gång belyser vikten av att använda skönlitteratur i undervisningen. Även kursplanerna genomsyras av detta tänkande då man kan finna bland annat formuleringen: ”I ämnet svenska behandlas språk och litteratur som en helhet” (skolverket, 2007-04-24). Gemensamt för grundskolan och gymnasieskolan är att ett av svenskämnet syften är att eleverna ska tillägna sig mer kunskap och förståelse samt utveckla sin språkmedvetenhet genom att just läsa skönlitteratur. I kursplanen i svenska för högstadiet står det också att:

Skönlitteraturen, filmen och teatern öppnar nya världar och förmedlar erfarenheter och upplevelser av spänning, humor, tragik och glädje. Skönlitteratur, film och teater hjälper människan att förstå sig själv och världen och bidrar till att forma identiteten. Skönlitteratur, film och teater ger möjligheter till empati och förståelse för andra och för det som är annorlunda och för omprövning av värderingar och attityder. Därigenom kan motbilder formas till exempelvis rasism, extremism, stereotypa könsroller och odemokratiska förhållanden. När ungdomar möter skönlitteratur, film och teater innebär det också möjligheter för dem att tillägna sig litterära mönster och förebilder.

Skönlitteratur ger kunskaper om barns, kvinnors och mäns livsvillkor under olika tider och i olika länder. Litteraturen ger också perspektiv på det nära och vardagliga. Såväl det gemensamma utbytet som den individuella erfarenheten i arbetet kring litteraturen bidrar till att ge svar på de stora livsfrågorna. (Skolverket, 2007-04-24)

Skönlitteratur är därför ett naturligt inslag i svenskundervisningen, och både vi och de svensklärare som vi kommit i kontakt med under vår egen skolgång samt under VFU-perioder är överrens om att man ska låta eleverna läsa olika typer av skönlitteratur i svenskämnet under sin skoltid.

Att använda sig av ett ämnesövergripande och tematiskt arbetsätt är något som många lärare eftersträvar. Även detta är något vi mött vid ett flertal tillfällen och blivit alltmer intresserade av. Enligt Magnus Hermansson Adler (2004) finns det inga studier som visar att eleverna lär sig bättre med dessa metoder, men dock studier som visar att lärare anser sig kunna variera arbetsmetoder och planera studiebesök i större utsträckning om de inte är tvungna att hålla sig inom ramarna för sitt eget ämne. På högstadiet är det naturligt för de flesta lärare och elever

att arbeta på detta sätt då ämnena samhällskunskap, historia, religionskunskap och geografi samt kemi, fysik och biologi har bildat ämnesblocken SO och NO. Vi instämmer med de fördelar som Hermansson Adler (2004) lyfter fram och vill därför gärna se ett ämnesövergripande samarbete där även svenskämnet är inkluderat. Vår undersökning kommer därför att handla om huruvida det är möjligt och rekommenderbart att integrera ett i svenskämnet viktigt inslag, skönlitteraturen, i ett sådant samarbete.

1.1 Syfte och frågeställning

Som svensklärare är det mycket viktigt att veta i vilken utsträckning skönlitteratur används i andra ämnen. Det är också oerhört viktigt att veta vilket utrymme kursplanerna i andra ämnen verkligen ger för att använda skönlitteratur som undervisningsmaterial samt vad lärare och elever tycker om det. Syftet med vår undersökning är att få svar på dessa frågor samt konstatera vilka möjligheter det finns till ämnesövergripande samarbete med skönlitteratur som grund. Vi vill belysa olika aspekter av användandet av skönlitteratur, det vill säga finns det utrymme i kursplanerna för lärarna som undervisar i ämnen såsom historia, samhällskunskap, engelska, moderna språk och religionskunskap att använda skönlitteratur, och vad anser lärare och elever om att använda skönlitteratur även i dessa ämnen. Vi vill dessutom lyfta fram eventuella skillnader mellan grundskolans senare del och gymnasieskolan.

Med hjälp av tidigare forskning kommer vi att få fram en bild av vikten av att läsa och använda skönlitteratur samt försöka få förklaringar till de resultat vi får.

För att uppnå vårt syfte kommer vi att fokusera på följande frågeställningar:

1. Vad står det i kursplanerna för historia, samhällskunskap, engelska, moderna språk och religionskunskap om att använda skönlitteratur?
 - a) Finns det några hinder i kursplanerna för att använda skönlitteratur som undervisningsmaterial?
 - b) Hur uppfattas skönlitteraturens utrymme i kursplanerna av lärarna i de aktuella ämnena?

2. Vad anser lärare och elever om att använda skönlitteratur i historia, samhällskunskap, engelska, moderna språk och religionskunskap?
 - a) Finns det några skillnader mellan lärare och elevers syn på att använda skönlitteratur?
 - b) Använder lärare i de aktuella ämnena skönlitteratur? Varför/varför inte?
 - c) Finns det någon skillnad i synen på och användandet av skönlitteratur i de aktuella ämnena på grundskolans senare del och gymnasieskolan?

3. I de fall lärarna använder skönlitteratur:
 - a) Hur reagerar eleverna på det?
 - b) På vilket vis används den?
 - c) Vilken typ av litteratur använder man?
 - d) Finns det möjlighet till ett ämnesövergripande samarbete där man använder en skönlitterär text som utgångspunkt?

För att det inte ska uppstå några problem vill vi klargöra våra definitioner av några begrepp som återkommer under uppsatsen:

Skönlitteratur: När vi skriver skönlitteratur i uppsatsen menar vi romaner, noveller, dikter och dramer.

Grundskolans senare del: Årskurs sju, åtta och nio.

Åk 1: första året på gymnasieskolan

Åk 2: andra året på gymnasieskolan

Åk 3: tredje året på gymnasieskolan

2. Forskningsbakgrund

2.1 Vad säger forskningen om skönlitteratur?

Flera författare har redan skrivit om skönlitteratur och även specifikt om skönlitteratur i undervisningen. Många av dem belyser just varför skönlitteratur är viktigt och hur denna kan användas i skolan. Bengt Brodow och Kristina Rininsland har skrivit en bok med titeln *Att arbeta med skönlitteratur i skolan – praktik och teori* (2005). Denna bok tar upp många aspekter av litteraturläsandet med elever. Genom en intervjustudie vill de ge en bild av nuläget vad gäller skönlitteraturens utrymme i skolan. I en närläsning av kursplanexterna i ämnet svenska konstaterar författarna att kursplanerna lämnar mycket tolkningsutrymme, och att man som utomstående inte kan utläsa skolans praxis genom att ta del av dem. Med sin bok vill de också lyfta fram hur och varför man läser skönlitteratur i skolan så att lärare i andra ämnen än svenska kan förstå att man även i deras ämnen kan använda sig av skönlitteratur som kunskapskälla. Brodow och Rininsland belyser lärarens roll som förebild och vägledare för eleverna samt vilken betydelse valet av litteratur har. De kommer även in på temaläsning och ämnessamverkan, vilket för vår undersökning är ett mycket relevant avsnitt. De nämner fördelar, vilka de upptäckt genom egna erfarenheter, såsom att eleverna och lärarna blir mer motiverade och att eleverna får insikt i att världen inte kan delas in i fack, vilket skolan oftast gör när eleverna läser varje ämne för sig. Nackdelen som de belyser är främst föräldrarnas syn på att slå ihop flera ämnen. De menar att de under arbetets gång upptäckte att de flesta föräldrarna var mycket skeptiska till att eleverna verkligen kunde bli rättvist bedömda med detta arbetssätt. Författarna understryker även att detta arbetssätt endast är att rekommendera om arbetsklimatet på skolan är bra och om lärarna är duktiga på att samarbeta.

I boken *Reflekterande läsning och skrivning* (1996), redogör Gunilla Molloy för olika metoder som läraren kan använda sig av för att hjälpa eleverna med deras skrivutveckling samt deras förmåga att reflektera över sin egen läsning. Hon skildrar hur man kan skapa ett dialogiskt klimat i klassrummet i årskurs 7-9. Mycket av arbetet bygger på elevernas egna texter och på skönlitteratur. Det är framförallt ett kapitel i boken som intresserar oss i vår undersökning och det handlar om att utgå från skönlitteratur. Molloy beskriver kursplanens formuleringar angående skönlitteratur samt läroböckernas/skönlitteraturens inbyggda strukturer. Här ges bland annat olika exempel på hur man kan arbeta och tillämpa litteratur.

Molloy menar att läroböckerna i ämnet svenska är alltför styrda. Med detta menar hon att övningsböckerna ofta ger strukturer åt arbetet genom anvisningar i stil med: ”Läs detta stycke. Stryk under starka rader. Läs högt för din kamrat. Diskutera varför ni valt era rader” (1996, s 223). Genom att använda skönlitteratur menar Molloy att eleverna får lära sig att tänka själva. Litteraturen lockar fram deras eget språk. Den används med andra ord för att förstå det egna tänkandet och för att ge ord åt de egna erfarenheterna. ”Att öppna en bok är inte som att stirra ner i en tom påse. Tvärtom, det är som att sätta spaden i jorden. Men för att mer än jord skall komma upp, behöver vi redskap för att finna de skatter som ligger nedgrävda” (1996, s 226). Molloy menar att när vi läser och arbetar med skönlitteratur inrymmer texten alltid ett material, som eleverna kommer att arbeta med ”på timmarna”. Det kan handla om språk, författarens val av ord, huvudpersonernas utveckling, miljöbeskrivningar och dramatiska höjdpunkter. Allt detta är redskap för att finna den nedgrävda skatten, de existentiella frågorna, som texten lyfter fram.

Gunilla Molloy har även gett ut en bok med titeln *Att läsa skönlitteratur med tonåringar* (2003) i vilken samma tänkande, vad gäller skönlitteraturens betydelse, genomsyrar texten. Genom studier av olika slag ger hon svar på frågor såsom: ”Varför skall vi läsa skönlitteratur i skolan?” och ”Hur kan vi diskutera skönlitteratur i helklass?”. Utifrån sina studier i fyra olika klasser från årskurs sju till nio på grundskolan presenterar och analyserar hon ett resultat, vilket baseras på såväl de deltagande lärarnas som elevernas syn på skönlitteraturen som ett inslag i undervisningen. Några elevers tankar kring skönlitteratur och deras respektive litterära repertoar presenteras i samband med besöken på de olika skolorna som deltagit i undersökningen. Slutsatserna hon drar är att skönlitteraturen som eleverna läser i skolan ofta ses som avbildningar av verkligheten, det vill säga eleverna uppfattar romaner om andra världskriget som läroböcker om den tid och plats där de utspelas, eller som någon form av komplement till historieundervisningen. Hon slår fast att lärarna måste diskutera om skönlitteraturen ger en bild *av* verkligheten eller *om* verkligheten. Romaner är fiktion och speglar inte alltid historiska händelser exakt. Trots detta kan man få kunskaper om verkligheten genom att ta del av de budskap, de värderingar och de tankegångar som framgår av texten, vilka man sedan sätter i relation till sig själv och den verklighet man lever i. Om inte denna diskussion förs och lärarna klargör sin inställning till litteraturens syfte anser Molloy att samarbetet mellan svenskämnet och SO-ämnena förlorar poängen, och att risken är stor att litteraturen endast blir ett komplement istället för en integrerad del i undervisningen. Vad gäller valet av litteratur har hon uppmärksammat att elever gärna väljer litteratur som

ligger nära den verklighet de lever i, medan lärarens val av litteratur ofta baseras på den didaktiska frågan *vad?*, eftersom de vill att eleverna ska lära sig något av den text de läser. Det är just detta tänkande som Molloy menar att man måste ta bort inom ramarna för svenskämnet. Hon vill gärna se ett förändrat svenskämne där man läser skönlitteratur för att lära sig något om livet. Ämnet blir då mer som ett ”humanistiskt demokratiämne” (s.295) och därmed mer lämpat för ett samarbete med andra ämnen.

Att skönlitteratur har förutsättningar för att omforma svenskämnet på det vis som Molloy är inne på, speglas även i andra författares resonemang. ”Litteratur spelar en viktig roll i våra liv, ofta utan vetskap. Den ger oss förutsättningar att utforska både oss själva och andra, att definiera och omdefiniera vilka vi är, vilka vi skulle kunna bli och hur världen skulle kunna se ut” (2005, s 17). Dessa ord kommer från en författare som heter Judith A. Langer som skrivit boken *Litterära föreställningar* (2005). Boken handlar om att läsa litteratur, tala om litteratur och lära ut litteratur. Hon vill belysa meningen med att lära sig av litteratur och hur viktig roll litteraturen kan ha för elevernas kognitiva och kritiska utveckling. Langer har samarbetat med cirka 50 universitetsforskare, lärare som forskar samtidigt som de undervisar, samt deras elever och det är därifrån hennes exempel kommer. Med litterärt tänkande menar Judith A. Langer att eleverna med hjälp av litteratur lär sig att utforska både sina egna och mänsklighetens möjligheter. De får hjälp med att finna sig själva, föreställa sig andra, värdesätta skillnader och söka efter rättvisa.

Eftersom vi vill undersöka användandet av skönlitteratur i ämnena engelska, moderna språk, historia, religionskunskap och samhällskunskap ansåg vi att vi behövde ta del av den forskning om skönlitteratur som gjorts i dessa ämnen. I sökandet fann vi att det i vissa ämnen är mycket svårt att hitta denna typ av forskning och att det i vissa av ämnena inte finns någon forskning som inriktar sig just på hur skönlitteratur används i skolan. En hel del forskning visade sig dock vara gjord inom detta område i ämnet historia. Magnus Hermansson Adler (2004), som presenterades i inledningen till denna uppsats, har ägnat ett kapitel i sin bok enbart åt frågan hur man kan använda skönlitteratur för att förstå historien. Han tar här upp fördelar med att komplettera läroböcker och facklitteratur, vilka fokuserar på fakta, med skönlitteratur, som ofta beskriver fiktiva känslor. Genom att blanda genrer kan man enligt honom utveckla en viss ”historisk empati” hos eleverna. Han menar också att läsningen bidrar till en ökad historiemedvetenhet, ett ökat intresse för historia, möjlighet för eleverna att själva

skapa sin egen berättelse om olika historiska händelser, utveckla sin historiska identitet samt identifiera och upptäcka egna moraliska ställningstaganden.

En annan bok som är skriven utifrån samma tema är Klas-Göran Karlsson och Ulf Zanders (red. 2004) *Historien är nu – En introduktion till historiedidaktiken*. Som titeln säger riktar sig boken framförallt till verksamma lärare i ämnet historia och till lärarstuderande. Som läsare får man ta del av skolämnet historia. Bland annat beskrivs skolämnets framväxt och förändring, läroböcker diskuteras och olika sätt att ta till sig och förmedla historia lyfts fram. Det avsnitt i boken som vi fann särskilt intressant och relevant för denna uppsats handlar om historiska romaner och är skrivet av Eva Queckfeldt. Hon ger i avsnittet exempel på litteratur som man kan läsa för att öka sitt historiemedvetande. Titlar som lyfts fram är bland annat Eyvind Johnsons *Drömmar om rosor och eld*, Vilhelm Mobergs utvandrarepos, Per Anders Fågelströms romaner, Lev Tolstojs *Krig och fred* och Margaret Mitchells *Borta med vinden*. Slutsatserna hon drar om den historiska romanens förtjänster är att det finns mycket att lära om både det förflutna och om historievetenskapen. Man blir medveten om att det funnits ett ”då” där folket var lika levande som vi är idag. Queckfeldts inställning är dock inte alltigenom positiv. Hon medger att skönlitteratur kan fungera som ett sätt att väcka nyfikenhet inför vidare studier inom ett ämne, men poängterar att man som läsare måste vara kritisk i sitt sätt att läsa, då sanningshalten i böckerna varierar.

Lars-Göran Malmgren och Jan Nilsson beskriver i sin bok *Litteraturläsning som lek och allvar* (1993) om en integrerad svensk- och oäundervisning under två år i årskurs 5 och 6. Dessa årskurser ligger visserligen utanför denna uppsats undersökningsområde, men vi ansåg den vara lika aktuell på skolans senare stadier. Författarna lyfter fram att skönlitteraturen har stor betydelse i undervisningen och ger förslag på teman och skönlitterära textval. Författarna upplyser om att litteraturläsning berör olika pedagogiska metoder, interaktion i klassrummet, skrivpedagogik samt könsskillnader. De anser att skönlitteratur utgör en viktig kunskapskälla. Genom litteraturen skapas både igenkännande erfarenheter (direkta erfarenheter) och erfarenheter som eleverna är kulturellt och historiskt främmande inför (indirekta erfarenheter). Detta gör litteraturen till en möjlig kunskapskälla av första rang. Malmgren och Nilsson menar att läsning av skönlitteratur intar en central plats i arbetet. Tematisk litteraturläsning i svenska öppnar gränser mot andra kunskapsfält och utgör en möjlig pedagogisk väg i skolan.

Forskningen som hittills presenterats handlar främst om varför man läser skönlitteratur, hur man kan använda den i skolan och vad det är för litteratur som man använder. Vad händer då egentligen när eleverna läser skönlitteratur i skolan? Om detta handlar en studie som gjorts vid högskolan i Malmö. Doktorsavhandlingen som skrivits av Birgitta Bommarco har fått titeln *Texter i dialog: En studie i gymnasieelevers litteraturläsning* (2006). Utgångspunkten för avhandlingen är att läsning av skönlitteratur är en aktivitet varigenom man kan skapa sig en identitet, inhämta kunskap samt reflektera kring såväl sig själv som omvärlden. Hon konstaterar att eleverna kan få ut väldigt mycket genom att läsa så länge texterna känns relevanta för dem. Om läraren låter eleverna vara med och besluta vid bokvalet, och utrymme ges för diskussioner, så kan eleverna upptäcka saker i böckerna som de själva kan relatera till och därigenom skaffa sig en starkare identitet. De kan även bli medvetna om hur deras liv ser ut i förhållande till andra människors, från en annan tid eller från en annan kultur. Dessutom kan valet av litteratur samt lärarens inställning påverka elevernas läslust. Även en del om elevers attityder till litteraturläsning tas upp. Hon berättar bland annat om en elev, som ansåg sig ha fått ökad lästlust genom att denne fått läsa böcker i skolan. Vidare ansåg eleven att lärarens inställning och engagemang är en mycket bidragande faktor när det gäller att väcka läslusten hos eleverna.

Avhandlingen handlar inte så mycket om elevernas inställning till att läsa skönlitteratur, utan mer om deras reaktioner på olika metoder som kan användas då man introducerar skönlitteratur i klassrummet. Fokus lades framförallt på användandet av loggböcker som eleverna skulle skriva i kontinuerligt under läsningens gång.

2.2 Reflektioner kring forskningen

Genom all den forskning som återgivits ovan, som vi tagit del av inför skrivandet av denna uppsats, kan en del slutsatser dras angående skönlitteraturens roll i undervisningen. Det finns både för- och nackdelar med att använda skönlitteratur som ett undervisningsinslag. Fördelarna är att eleverna kan lära sig mycket om såväl livet som omvärlden, både i ett aktuellt perspektiv och i ett historiskt. Nackdelarna är att man måste lägga mycket tid på att utveckla ett kritiskt tänkande hos eleverna och att det krävs ett nytänkande bland lärarna när det gäller val av såväl litteratur som val av metod. Överlag är det dock en mycket positiv bild som ges av vad man kan uppnå genom läsning.

En positiv bild av ett samarbete mellan ämnen med skönlitteratur som utgångspunkt ges också av forskningen. Vi anser dock att det finns ytterligare en aspekt som man måste ta hänsyn till och det är de attityder som finns bland lärare och elever. Vad tycker de om att läsa skönlitteratur ur undervisningssynpunkt? Om elever och lärare i andra ämnen än svenska ställer sig negativa till detta tycker vi att ett samarbete inte är att rekommendera, trots att skönlitteratur har många fördelar. Det finns visserligen en del forskare som tagit upp just denna aspekt, men vi anser att det finns ett problem med dessa undersökningar. Då författarna tagit reda på vad eleverna tycker om att använda skönlitteratur så har de i stor utsträckning använt sig av intervjuer. Intervjuer är bra eftersom man då kan få en djupare bild av elevernas åsikter, men samtidigt tror vi att många elever väljer att ge det svar som de tror att intervjuaren, eller framförallt läraren, vill ha. Eleverna ges inte möjlighet att vara anonyma på samma sätt som de ges i en enkätundersökning. Sanningshalten är visserligen en kritisk aspekt som man tvingas överväga vid alla typer av undersökningar. Vi upplever dessutom inte att intervjuundersökningarna är representativa, eftersom de endast visar vad ett fåtal elever tycker på varje skola. I *Texter i dialog- en studie i gymnasieelevers litteraturläsning* (Bommarco, 2006) är det endast tre elever som blivit utvalda att berätta om deras undervisning och litteraturläsning. Dessutom har Bommarco gjort sin undersökning i den klass hon själv undervisar. Detta kan ses som både en för- och nackdel för uppsatsens syfte. Om hon har en bra relation till sin klass ökar chansen att hon får ärliga svar då eleverna tillfrågas vad de tyckte om böckerna och metoderna som användes. Risken är dock stor att eleverna inte alltid vågar säga sanningen eftersom de senare ska få betyg av läraren ifråga. Vi ville alltså ha ett större elevunderlag i vår undersökning och genomförde dessutom undersökningen i klasser där vi inte hade någon relation till eleverna. På så vis ökade undersökningens giltighet och trovärdighet.

De undersökningar som gjorts angående elevers reaktioner är främst inriktade på att gälla svenskämnet. Såväl Bengt Brodow och Kristina Rininsland som Bommarco och Molloy har haft svenskundervisningen i fokus i sina undersökningar. Vi kommer däremot främst att fokusera på vilka reaktioner det väcker att använda skönlitteratur i ämnena engelska, moderna språk, historia, religionskunskap och samhällskunskap. Vi vill även till viss del rikta in oss på att undersöka om det finns utrymme i kursplanerna för att använda skönlitteratur samt om skönlitteratur redan används i dessa ämnen och i så fall vilken litteratur det är som eleverna får läsa.

3. Metod

I vår studie har vi valt att begränsa oss till att använda enkäter, som vi delat ut till såväl lärare som elever på grundskolans senare del och gymnasieskolan. Genom dessa enkäter vill vi ge en bild av vad lärare och elever tycker om att använda skönlitteratur i andra ämnen än svenska. Vi vill även visa i vilken utsträckning det redan används samt på vilket sätt. Vi ansåg att det var mest lämpligt att dela ut olika enkäter till lärarna och till eleverna. Lärarnas enkäter ger mer utrymme för att utveckla tankegångar än vad elevernas gör. Vi hade gärna i större utsträckning även tagit del av elevernas tankegångar, men detta hade gett oss ett underlag till analysen som överskridit våra resurser. Lärarnas enkäter syftar till att ge en bild av användandet av skönlitteratur i nuläget. Varför använder de skönlitteratur eller varför väljer de bort detta inslag? Vi vill också visa på vilket sätt skönlitteraturen används och vilken typ av skönlitteratur som eleverna får ta del utav. Elevernas enkät är uppbyggd med endast alternativfrågor för att underlätta vår sammanställning av analysmaterialet. Frågorna på enkäten var uppdelade ämnesvis för att vi skulle kunna utläsa vilka ämnen de syftade på i sina svar. Under varje ämne fanns frågor som rörde huruvida de läste skönlitteratur, vad de tyckte om det och om de ansåg att de ville läsa mer skönlitteratur i de olika ämnena.

Anledningen till att vi valde just denna undersökningsmetod är att vi ansåg den mest lämplig i förhållande till vårt syfte. Underlag för valet fann vi i *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (Denscombe, 2000), i vilken fyra undersökningsmetoder, frågeformulär, intervjuer, observationer och skriftliga källor, beskrivs och diskuteras. Det är även denna bok som använts vid sammanställandet och bearbetningen av enkäterna. Eftersom vårt undersökningsområde kräver ett större underlag för att ge en så rättvisande bild som möjligt utslöt vi observationer och intervjuer. Vi ville ta reda på vilka attityder som finns bland såväl lärare som elever och drog slutsatsen att det inte skulle räcka med den mängd respondenter som vi, inom ramarna för våra resurser, skulle få genom intervjuer. Vidare ansåg vi att den information vi ville ha ut av enkäterna är ganska okomplicerad, vilket enligt Denscombe (2000) är en förutsättning för att denna typ av undersökning ska fungera. Vi övervägde även de resurser som enligt Denscombe behövs vid undersökningar med frågeformulär och konstaterade att vi hade tillgång till kopiator, möjlighet att transportera oss till skolorna där undersökningarna skulle genomföras samt

tidsmässiga resurser att dela ut och sammanställa formulären. Vi visste också att vi, genom våra tidigare kontakter på skolor, skulle få tillstånd att genomföra undersökningen.

Hur gick vi då tillväga för att samla in vårt material? Vi gick först igenom de punkter som vi ville få fram i enkäterna, det vill säga de didaktiska frågorna hur, vad och varför samt åsikter kring skönlitteratur i undervisningen. Vi beslutade oss även för att ta reda på vad lärarna ansåg om skönlitteraturens utrymme i kursplanerna. Härfter formulerade vi frågor som vi sammanställde till två olika enkäter (se bilaga 1 och 2). Under arbetets gång försökte vi formulera frågor som inte skulle påverka informanterna i endera riktningen. Även en inledning skrevs som skulle upplysa respondenterna om vårt syfte med undersökningen samt förklara vilken definition av begreppet skönlitteratur som avsågs i frågorna. Med tanke på spridningen i mottagarnas ålder, det vill säga mellan tolv och tjugo år, formulerades frågorna på ett sätt så att alla, enligt vår bedömning, skulle kunna förstå dem.

Redan innan vi begav oss ut på skolorna för att dela ut enkäterna, hade vi beslutat oss för att dela ut enkäten på tre grundskolor, och då till klasserna sju, åtta och nio på samtliga skolor, samt till tre gymnasieskolor varpå alla tre årskurserna skulle vara representerade på varje skola. Vi ville också lämna ut enkäter till minst två lärare i vart och ett av de ämnen vi ville undersöka, det vill säga engelska, moderna språk, historia, religionskunskap och samhällskunskap. Väl ute på skolorna skedde valet av undersökningsklasser slumpmässigt. Efter att ha presenterat vårt arbetsområde fick de lärare som ville frivilligt anmäla sig till att dela ut enkäterna i sina klasser. Likaså fick de förfrågan om de vill fylla i den enkät som var riktad till lärare, varav några lärare på varje skola ställde upp. I de flesta fallen var det vi som delade ut enkäterna i klasserna för att vara säkra på att de förstod frågorna och möjliggöra för dem att ställa eventuella frågor, men i vissa fall var vi tvungna att lämna enkäterna till läraren som sedan delade ut dem till sin klass. I dessa fall gick vi igenom enkäten med läraren och förklarade alla frågorna ifall att problem skulle uppstå vid utdelandet.

Sammanställandet av enkäterna gjordes först när samtliga enkäter var ifyllda och insamlade. För enkelhetens skull kommer elevernas enkäter att presenteras i tabell- och diagramform med en förklaring och, med hjälp av tidigare forskning, analys av varje. Lärarnas enkäter, vilka innehåller längre svar, kommer däremot presenteras genom att vi sammanställer och återger de svar vi fått in. Även dessa följs av kommentarer och en kort analys.

4. Uppsatsens disposition

I uppsatsens inledande avsnitt har vi gett en kort inledning samt redogjort för vårt syfte och våra frågeställningar. I den följande delen, forskningsbakgrunden, lyfte vi fram den forskning som tidigare gjorts med anknytning till denna framställnings ämne, det vill säga skönlitteratur i skolan och ämnesövergripande samarbete, samt redogjorde för vår inställning till denna forskning. Metoden som använts vid undersökningen som ligger till grund för denna uppsats presenterades i den tredje delen. Här motiverades även våra val av såväl metod som frågor till respondenterna.

Innan själva undersökningen presenteras kommer en fördjupad bakgrund till ämnet att ges. Vi kommer där att belysa vad begreppet skönlitteratur innebär och varför skönlitteraturen är ett så viktigt inslag i undervisningen. Dessutom följer en genomgång av kursplanerna i ämnena engelska, moderna språk, historia, religionskunskap och samhällskunskap, där vi redogör för om det finns utrymme för lärarna att använda skönlitteratur i respektive ämne i undervisningen.

I nästa avsnitt i uppsatsens empiriska del presenteras vår undersökning. Vi kommer att visa resultaten från vår enkätundersökning samt de slutsatser vi dragit. Inledningsvis är det resultaten från elevenkäten som kommer behandlas, vilket sedan följs av en summering av lärarnas svar. Samtliga resultat kommer att analyseras och kommenteras i anslutning till resultatredovisningen och kopplingar till tidigare forskning kommer att göras i de fall vi finner detta relevant. Vi kommer även att beskriva hur våra enkäter är disponerade och hur vi har tänkt vid respektive fråga, samt ta upp eventuell problematik som vi stött på under arbetets gång.

Härefter följer en diskussion där vi kommer att reflektera över resultaten från vår undersökning. Vi kommer även att göra kopplingar till forskningsbakgrunden samt till vårt syfte och våra frågeställningar.

Avslutningsvis summeras uppsatsen i en kort sammanfattning där uppsatsens alla delar finns representerade. Huvuddragen från såväl forskningsbakgrunden som den empiriska delen

kommer återigen att belysas. I slutet av uppsatsen finns även våra enkäter som bilagor samt litteraturförteckning.

5. Bakgrund

5.1 Vad är skönlitteratur?

För att kunna tolka och tyda kursplanerna för de olika ämnena som är relevanta för vår undersökning behövde vi definiera begreppet skönlitteratur. Definitionerna som ges nedan är endast pragmatiska definitioner. En mer djupgående förklaring eller analys av begreppet skulle kräva betydligt mer utrymme än vad som är möjligt inom ramarna för denna uppsats.

Skönlitteratur är sedan slutet av 1800-talet en gemensam beteckning för poesi, dramatik, fiktionsprosa, essäistik m.m. (Nationalencyklopedin, www.ne.se)

Skönlitteratur (efter franska "belles-lettres"), diktning, är den del av litteraturen som lägger tonvikten vid den konstnärliga sidan. Skönlitteraturen delas traditionellt in i epik, dramatik och lyrik. (Bra Böckers lexikon, 1981)

5.2 Varför är skönlitteratur en sådan viktig del i undervisningen?

Fantasi, kreativitet samt inspiration är något som våra elever kan hitta med hjälp av skönlitteraturen. Vi som blivande lärare vill väcka våra barn och ungdomars intresse för litteraturläsning. För att göra detta behöver vi bland annat visa intresse för läsningen, genom att tala om för våra elever att läsningen har stor betydelse för språk- och kunskapsutvecklingen. Vi måste även förmedla tjusningen med att läsa litteratur samt ha god kunskap om böckerna. Det är inte bara den skönlitterära texten som påverkar om eleverna blir inspirerade av läsandet eller inte. Hur lärarna talar om böckerna är exempel på en aspekt som kan påverka dem. Det finns otroligt många sätt att arbeta med skönlitteratur i skolan (Bommarco, 2006). Att samtala om böckerna tror vi öppnar elevernas tänkande och funderingar. Det finns viktiga ämnen man kan diskutera med hjälp av skönlitteraturen bland andra värderingar, moral, etik, demokrati, jämlikhet och makt. Genom att använda sig av

skönlitteratur kommer man åt dessa betydelsefulla, viktiga och kanske annars svåråtkomliga ämnen.

Enligt Judith A. Langer (1995) ger litteraturen oss förutsättningar att utforska både oss själva och andra, att definiera och omdefiniera vilka vi är, vilka vi skulle kunna bli och hur världen skulle kunna se ut. Litteraturläsning spelar en viktig roll i våra liv, ofta utan vår vetskap. Att höra godnattsagor och berättelser samt läsa tonårslitteratur eller bibeltexter kan bidra till en fördjupning av vårt tänkande. Att introducera skönlitteratur i andra skolämnen, som bland annat samhällskunskap, historia och engelska, ger eleverna möjlighet att närma sig problem från olika synvinklar och därigenom få en djupare förståelse för det studerade ämnet. Att använda sig av litteraturläsning bidrar även till en berikning av elevernas sätt att tolka föremål och företeelser (Langer, 1995).

Litteraturen ska vara en del av elevernas kunskapsutveckling i de olika ämnena. Eleverna skolas genom undervisningen in i en läskultur. Läsning av skönlitteratur blir en naturlig del av undervisningen om man arbetar med den på ett sätt som gynnar eleverna och deras kunskapsinläring. Genom litteraturen kan eleverna bygga upp en litterär medvetenhet samt reflektera och tolka symboliska gestaltningar. Litteraturen bör beblanda sig med andra kunskapsområden som har med historia samt sociala och kulturella sammanhang att göra för att kunna upptas av de andra ämnena. (Malmgren & Nilsson, 1993)

Läroböckernas övningsböcker kan ofta ge strukturer åt arbetet genom anvisningar om vad som ska göras, hur man ska tänka och så vidare. Naturligtvis är det inget fel med dessa anvisningar, som är metodiska redskap för ett elevaktivt arbetssätt. Dock utmanar kanske inte detta arbetssätt elevernas eget tänkande eller skapar tillräckligt goda möjligheter för elevernas språkutveckling. Skönlitteraturen lockar fram ungdomarnas egna språk. De lär sig samspela med andra genom bland annat boksamtal, dramer och stafettläsning. Med hjälp av litteraturen kan lärarna tillämpa otroligt många olika arbetssätt. Den skönlitterära texten inrymmer allt det material som eleverna kan arbeta med i klassrummet. Det kan handla om textens språk, författarens val av ord, olika stilvalörer, huvudpersonernas utveckling, miljöbeskrivningar och så vidare. Att läsa, skriva, samtala om det lästa och det skrivna, att gå in i rollspel, att måla och använda olika musikformer är några sätt varpå elever och lärare tillsammans kan arbeta med skönlitteratur (Molloy, 1996).

Skönlitteratur är således en viktig del i undervisningen då eleverna får chans att utmana sitt tänkande. De får lära sig att analysera och reflektera samt sammanfatta och lägga till kreativa tolkningar. De får även möjlighet att läsa mellan raderna, återberätta, samt visualisera.

5.3 Vad säger kursplanerna?

Här nedan följer en genomgång av de kursplaner som är relevanta för vår undersökning, det vill säga kursplanerna för engelska, moderna språk, historia, religionskunskap och samhällskunskap, både för grundskolan och för gymnasieskolan. I presentationerna kommer vi främst att fokusera på vilka möjligheter det finns för lärarna att välja skönlitteratur som ett inslag i undervisningen. Våra tankar kring detta kommer alltså att synliggöras i samband med presentationerna i respektive ämne. Samtliga kursplaner är hämtade från skolverkets hemsida.

Kursplanen för engelska på grundskolans senare del:

I kursplanen för engelska på grundskolans senare del, är det uppenbart att eleverna ska ha möjlighet till skönlitteraturläsning. Där står bland annat att eleven ska sträva efter att utveckla sin förmåga att läsa olika slags texter för upplevelser, information och kunskap. I slutet av det nionde skolåret ska eleven nå upp till särskilda mål, som bland annat att eleven ska förstå tydligt tal i instruktioner, berättelser och beskrivningar som rör kända förhållanden och egna intresseområden. De ska även kunna läsa och förstå enklare skönlitterära, berättande, beskrivande och argumenterade texter som behandlar kända ämnesområden, samt kunna välja och använda hjälpmedel vid textläsning, skrivning och andra språkliga aktiviteter.

Kursplanen för moderna språk på grundskolans senare del:

Begreppet skönlitteratur förekommer inte i kursplanen för de moderna språken. Dock står det att eleverna ska läsa och utvecklas med hjälp av olika slags texter, varigenom de får upplevelser, information och kunskaper. De ska även kunna förstå, läsa och tillgodogöra sig enkla berättelser samt utveckla sin förmåga att använda olika hjälpmedel för att kritiskt granska informationskällor. Lärare som undervisar moderna språk har således möjlighet att ta

in och använda sig av skönlitteratur i undervisningen, eftersom att det i kursplanen tydligt framgår att texter och berättelser av olika slag ska tillämpas.

Kursplanen för historia på grundskolans senare del:

Ämnets syfte är bland annat att stimulera elevernas nyfikenhet och lust till att vidga sin omvärld i en tidsdimension. Eleverna ska få möjlighet till att leva sig in i gångna tider och de förutsättningar som funnits för män, kvinnor och barn i olika kulturer och samhällsklasser. Detta är ett ypperligt tillfälle för lärarna att ta in skönlitteratur i undervisningen. Det finns mängder med skönlitterära böcker och dikter som tilltalar ungdomarna som handlar om och tar upp historiska moment, till exempel kulturer och kulturkrockar. Kursplanen för historia tar även upp att eleven ska ha en förmåga att bedöma olika texter, medier och andra källor som tolkar och belyser olika historiska förlopp. Här har lärarna möjlighet att använda sig av skönlitteratur som en genre.

Kursplanen för religionskunskap på grundskolans senare del:

I ämnet religionskunskap på grundskolans senare del finns inga tydliga riktlinjer angivna i kursplanerna när det gäller skönlitteratur. Dock finns det heller inga hinder för lärarna att använda det, då ämnets syfte bland annat är att utveckla elevernas förmåga att förstå och reflektera kring sig själv, sitt liv och sin omgivning. Eleverna ska bearbeta existentiella frågor och trosfrågor och betrakta tillvaron ur ett etiskt perspektiv. Ett annat syfte är att främja en öppen diskussion om frågor som rör livsåskådning, samt att skapa nyfikenhet och intresse för religion. Viktiga ämnen som demokrati, jämställdhet och fredsfrågor ska också diskuteras. Eftersom det inte står i kursplanen hur dessa syften ska nås, har läraren fri hand att välja de hjälpmedel som hon/han trivs bra med. Vi tycker att skönlitteratur är ett bra hjälpmedel att använda sig av när man talar om ämnen som demokrati, jämställdhet, etik och moral. Med hjälp av böckerna kan eleverna diskutera, analysera och förhoppningsvis komma med bra tankar om dessa, kanske annars, svårbegripliga ämnen. Det finns även en mängd religiösa texter, med nära anknytning till skönlitteraturen såsom bibeltexter och psalmer, som kan vara passande och relevanta för undervisningen.

Kursplanen för samhällskunskap på grundskolans senare del:

Det finns ingen tydlig formulering i kursplanen som säger att lärarna ska använda sig av skönlitteratur i undervisningen. Kursplanen är även här väldigt tolkningsbar, så det finns inga hinder för lärarna att ta in skönlitteratur i undervisningen. Det står bland annat att eleven ska under det nionde skolåret ha som mål att kunna använda olika kunskapskällor samt kunna sammanställa, bearbeta, granska och värdera uppgifter och åsikter från olika källor och opinionsbildare samt redovisa resultatet. Skönlitteratur kan tolkas som en tänkbar kunskapskälla och lärarna kan själva bedöma hur de vill gå tillväga. Syftet med ämnet är bland annat att utbildningen ska ge grundläggande kunskaper om olika samhällen, förmedla demokratiska värden och stimulera delaktighet i den demokratiska processen. Samhällskunskap bidrar till förmågan att förstå och leva sig in i egna och andras villkor och värderingar. Utbildningen ska även förmedla ett ställningstagande som får eleverna att ta avstånd från och aktivt motverka olika former av förtryck och rasism. Att läsa skönlitteratur anser vi är ett av de sätt som man kan använda för att förmedla dessa tankar till eleverna.

Kursplanen för engelska på gymnasieskolan:

På gymnasieskolan delas ämnet engelska upp i tre kurser med beteckningarna A, B och C, varav A-kursen är en kärnämneskurs och alltså är obligatorisk för alla oavsett gymnasieprogram. B-kursen läser alla som går på samhällsvetenskapliga, naturvetenskapliga, estetiska och tekniska programmen, och C-kursen är valbar. Målen som satts upp för detta ämne gäller samtliga av dessa kurser. Vad gäller skönlitteratur framgår det tydligt att detta ska vara en del i undervisningen. Eleverna ska bland annat uppnå målet att ”med god behållning läsa skönlitteratur på engelska”. De ska även öka sin läsförmåga genom att läsa olika typer av texter samt kunna reflektera kring dessa. Det är dock inte endast inom ramarna för dessa kursmål som det finns möjlighet för läraren att ha skönlitteratur som undervisningsmaterial. Det framgår exempelvis av kursplanen att eleverna ska lära sig ett bearbeta språket, vilket man kan göra utifrån en skönlitterär text.

Kursplanen för moderna språk på gymnasieskolan:

De elever som läser moderna språk på gymnasieskolan kan välja att studera olika steg. Ämnet är uppbyggt i sju steg med växande svårighetsgrad. De tre språk som främst beskrivs är tyska,

franska och spanska, vilka vi använt som definition under ämnesrubriken ”Moderna språk” på enkäterna. Målen är, liksom i engelska, övergripande för alla stegen. Genom att använda samma formuleringar som gjordes under undervisningens mål i engelska, det vill säga att eleverna ska läsa texter på det språk som de studerar med ”god behållning”, ställer de krav på läraren att använda skönlitteratur i undervisningen. Skönlitteraturen får alltså inte bara utrymme i kursplanen, utan lyfts fram som ett obligatoriskt moment. Det finns även en rad andra likheter mellan kursplanen för engelska och moderna språk på gymnasieskolan. I båda ämnena är det reflektion, analys och bearbetning av språket som lyfts fram. Vi ser detta som ytterligare möjligheter för läraren att använda skönlitterära texter i sin undervisning.

Kursplanen för historia på gymnasieskolan:

Ämnet historia är uppbyggt enligt samma princip som ämnet engelska med tre olika kurser som går under beteckningarna A, B och C. A-kursen är en gemensam kurs för alla som läser på samhällsvetenskapsprogrammet, naturvetenskapsprogrammet och det estetiska programmet, B-kursen är obligatorisk för de elever som väljer kultur- och samhällsvetenskapsinriktningen på samhällsvetenskapsprogrammet och C-kursen är en valbar kurs. B- och C-kursen bygger på A-kursen. Varje kurs har angivna mål, men även övergripande mål som omfattar samtliga kurser finns. Den formulering under ”Mål att sträva mot” som implicerar texter som ett inslag i undervisningen lyder: ”Skolan skall i sin undervisning i historia sträva efter att eleven [...] utvecklar en förmåga att bedöma tillförlitlighet och värde hos olika texter, bilder, medier och andra källor”. Enligt denna formulering är det upp till läraren att hitta texter som han/hon anser lämpliga att använda ur undervisningshänseende. För att eleverna ska få ut så mycket som möjligt av detta mål är det viktigt att läraren använder sig av olika typer av texter, varav skönlitteratur kan vara en. I övrigt finns det inget i kursplanerna som anger att skönlitteratur ska vara en del i undervisningen. Vi anser dock att det finns utrymme för de lärare som vill använda skönlitterära texter i sin undervisning att göra detta. Eleverna ska enligt kursplanen få ett fördjupat historiemedvetande, få insikter om kulturarvet för olika människor och få kunskaper om historiska förändringsprocesser som påverkat samhället och individen. Genom att inte ange på vilket sätt detta ska uppnås ges läraren möjlighet att självständigt tolka detta och besluta vilken metod som är mest lämpad för de olika målen.

Ämnet syftar också till att stärka elevernas identitet och ge dem perspektiv på den egna personen. För att uppnå dessa syften är det lämpligt att använda sig av skönlitteratur eftersom skönlitterära texter enligt Hermansson Adler (2004) kan frambringa just dessa effekter.

Kursplanen för religionskunskap på gymnasieskolan:

Religionskunskapen på gymnasieskolan är uppdelad i två kurser: Religionskunskap A och B, varav B-kursen bygger på den tidigare A-kursen. Målen är skrivna så att de omfattar båda kurserna och B-kursen är endast inriktad på att fördjupa elevernas kunskaper från A-kursen. A-kursen är en kärnämneskurs medan B-kursen är valbar.

Det finns inga tydliga riktlinjer angivna i kursplanerna vad gäller skönlitteratur. Däremot finner vi inte heller några hinder för att skönlitteraturen ska kunna användas i undervisningen. Under rubriken "Mål att sträva mot" finner man bland annat formuleringen att skolan ska stäva mot att eleven "fördjupar sin förtrogenhet med de språk, begrepp, berättelser och bilder som uttrycker religioners och livsåskådningars tolkningar av livet". Detta kan enligt vår uppfattning inbjuda lärarna till att gå ifrån läroboken och istället använda sig av skönlitterära skrifter. Genom att låta eleverna ta del utav skönlitteratur som är skriven av personer som avviker från den egna religionen eller som levt vid en annan tid, kan de även uppnå målet att få insikter i andra världsreligioner och livsåskådningar, vilket också lyfts fram i kursplanen. Detta styrks även senare i kursplanen där det står:

I alla kulturer och i olika tider har människor gestaltat sitt behov av att tolka och tyda livet för att ge det en mening. Sådana tolkningsförsök har synliggjorts i samhällsbyggande, i arkitektur och stadsbyggnad, i bildkonst, musik och litteratur, i traditioner och berättelser. (skolverket, Lpf 94)

Skönlitteratur borde, enligt vår uppfattning efter att vi har studerat kursplanen, vara ett naturligt inslag i all religionsundervisning. Människan lyfts genomgående fram som utgångspunkt för studierna och vi anser att skönlitteratur är ett ovärderligt hjälpmedel när det gäller att känna till människors levnadsvillkor och livsåskådningar i ett historiskt perspektiv.

Kursplanen för samhällskunskap på gymnasieskolan:

De fyra kurser som finns på gymnasieskolan inom ramarna för samhällskunskap syftar till att bygga vidare på grundskolans undervisning. De fyra kurserna har beteckningarna samhällskunskap A, B och C samt Internationella relationer. A-kursen är en kärnämneskurs, B-kursen är gemensam för alla som läser på samhällsvetenskapsinriktningen, och C-kursen samt Internationella relationer är valbara kurser. De gemensamma målen för samtliga kurser uppfattar vi som tolkningsbara. Någon formulering som specifikt lyfter fram att läraren i sin undervisning ska använda sig av skönlitteratur finns inte, men enligt de mål som ställts upp för kurserna utesluts inte heller möjligheten till detta. Kunskap och förståelse för såväl det mångkulturella samhället som nationella minoriteter lyfts fram liksom historisk kunskap om olika samhällen. Inom ramarna för dessa mål finns det möjlighet att låta eleverna läsa romaner och noveller. Eleverna ska dessutom lära sig att kritiskt förhålla sig till skilda typer av källmaterial. Som färdighetsträning för att uppnå detta mål är skönlitteratur ett användbart arbetsmaterial då sanningshalten i dessa skrifter, enligt Queckfeldt i *Historien är nu – En introduktion till historiedidaktikern* (2004), varierar.

6. Resultat och analys

6.1 Resultat av elevernas enkäter

Resultaten av elevernas enkäter kommer här att presenteras med hjälp av tabeller och diagram. Ovanför varje tabell/diagram finns en titel som anger vilket resultat det är som presenteras. Vi kommer att hänvisa till vilken fråga i enkäterna som åsyftas (se bilaga 1) samt ge en förklaring till vad det är vi vill ha fram genom ställandet av respektive fråga. Efter tabellerna/diagrammen följer en analys av resultatet vari vi ger kommentarer och sätter det i samband med tidigare forskning.

Vi reserverar oss för att resultaten inte är helt rättvisande. Vissa marginella fel förekommer då vi valde att avrunda till hela procent efter följande princip: <0,5 % avrundades till föregående heltal och >0,5% avrundades till uppåt till nästa heltal. 0,5 % avrundades uppåt. Även en del uteblivna svar har påverkat resultatsammanställningen. Trots att vi lämnade ut enkäterna till en klass i förväg för att se om enkäterna var tydligt formulerade, upptäckte vi under arbetets

gång en del felaktigheter och otydligheter i vår utformning av enkäterna. Det största problemet vi stötte på var att många elever inte vet vad skönlitteratur är. I enkäternas inledning hade vi gett den definition av begreppet som vi avsåg i frågorna, det vill säga romaner, noveller, dikter och dramer. Ändå var det många elever som inte förstod vad vi menade. Detta löste vi genom att ta med texter som representerade de olika genrena ut i klasserna så att de kunde se konkreta exempel. Vi gjorde alltså en miss i bedömningen när vi antog att alla elever visste vad en roman och novell är. Ytterligare en miss har vi i efterhand upptäckt och det är att enkäterna saknar numrering på frågorna. Efter varje ämnesrubrik finns det en ruta som eleverna kunde kryssa i om de inte läste ämnet i fråga. Efter denna ruta följde den första frågan som gällde huruvida de läste skönlitteratur i ämnet eller inte. Vid fråga två skrev vi att det var endast de som svarat ja på fråga nummer ett som skulle besvara denna. Många elever antog då att det gällde den första rutan under rubriken. Om de inte hade kryssat i den hade de ju svarat *ja* och skulle därmed fortsätta. Detta problem hade kunnat avhjälpas om frågorna hade varit numrerade. Då vi upptäckt vårt misstag var vi dock noga med att förklara för eleverna hur vi menade innan vi delade ut enkäterna till dem. Dessa misstag kan naturligtvis också leda till att resultatet inte blir helt rättvisande, men eftersom det upptäcktes i ett tidigt skede anser vi inte att det kan ha påverkat i större omfattning.

Vi anser att ett förtydligande behöver göras redan här vad gäller diagrammen i figur 2 till och med 8. Procenten som anges i dessa diagram avser antal elever i förhållande till de som angivit att de läser skönlitteratur, det vill säga de som svarat ja på frågan som redovisas i figur 1. Vår uträkning till dessa diagram har alltså gjorts på följande vis:

I en klass anger tjugo elever att de läser engelska. Tio av dessa anger i fråga två att de läser skönlitteratur i detta ämne. Därefter ombeds endast de som svarat att de läser skönlitteratur att svara på ytterligare tre frågor. I resterande uträkningar är det med andra ord endast dessa tio elever som finns med. I tredje frågan ska respondenterna ange om de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra att använda skönlitteraturen i det avsedda ämnet. Låt oss säga att det är två elever som svarar att de tycker det är bra med skönlitteratur i undervisningen. Resultatet i stapeln för svaret ”bra” räknas då ut genom att fastställa hur stor andel av eleverna som angivit detta svar i förhållande till hur många som läser skönlitteratur. I detta exempel blir det alltså två utav tio, det vill säga 20 %.

1. Antal elever som läser ämnena

I tabellen nedan (Tabell 1) visas hur många elever i varje årskurs som läser de olika ämnena. Under varje ämnesrubrik på enkäterna fanns ett påstående som gällde om de läste ämnet eller inte. Påståendet följdes av en ruta, vari eleverna som inte läste ämnet skulle kryssa. Resultatet som presenteras i tabell 1 är med andra ord antal elever som läser de olika ämnena. Denna fråga var viktig att ha med i undersökningen för att vi i de senare diagrammen skulle kunna ge en rättvisande bild av hur stor del av eleverna det är som använder skönlitteratur i ämnena. Om vi inte hade ställt denna fråga, hade vi fått utgå från att samtliga elever läste ämnet. Frågan fungerade även som en riktlinje för eleverna i deras arbete med att besvara enkäterna, då de kunde gå vidare till nästa ämne om de satte kryss i rutan. Eftersom vi vill belysa skillnader mellan såväl ämne som årskurs så har vi valt att dela upp dessa kategorier i resultatredovisningen.

Tabell 1

Ämne	Åk 7	Åk 8	Åk 9	Åk 1	Åk 2	Åk 3
	48 elever	51 elever	49 elever	60 elever	80 elever	50 elever
Engelska	48	51	49	60	77	22
Moderna Språk	46	47	49	46	38	6
Historia	46	51	49	8	80	40
Religionskunskap	47	51	49	6	35	40
Samhällskunskap	47	51	49	55	43	35

Antalet elever som står utsatt i det översta fältet är det totala antalet elever i respektive årskurs som besvarat enkäten. I de övriga fälten anges hur många utav dem som läser de olika ämnena.

Vår första reaktion vid sammanställandet var att det var en del av eleverna på grundskolans senare del, främst årskurs sju som angav att de inte läste de olika ämnena. Denna iakttagelse är inte relevant att ta upp med tanke på vårt syfte, men för att ytterligare belysa trovärdigheten i undersökningen är detta något vi vill diskutera. Hur kommer det sig att eleverna angivit att de inte läser ämnena trots att det är obligatoriskt? Först tänkte vi att de kanske missförstått påståendet och trodde att de skulle kryssa i rutan om de läste ämnet. Denna förklaring föll dock på att ingen elev hade kryssat i denna ruta under ämnet engelska. En annan tänkbar förklaring, vad gäller ämnena historia, religionskunskap och samhällskunskap kan vara att de

faktiskt inte läser ämnena just vid det tillfälle då enkäterna delades ut. Dessa ämnen, tillsammans med geografi, ingår för dessa elever i ämnesblocket SO. Inom ramarna för de schematimmar ämnet tilldelats har läraren själv möjlighet att disponera tiden och fördela den mellan ämnena. För att ämnesblocket ska uppnå sitt huvudsakliga syfte, det vill säga att eleverna ska uppleva den helhet som ämnena utgör utanför skolan, ska läraren integrera de olika ämnena med varandra. Trots detta finns det lärare som väljer att undervisa i de olika ämnena separat. Det kan även vara så att eleverna inte uppfattar att de läser de olika ämnena, vilket kan bero på att de inte uppfattar ämnesblocket som en sammanslagning av fyra ämnen eftersom det på deras schema endast benämns som SO, eller att läraren är skicklig på att integrera ämnena i varandra så att eleverna inte uppfattar dem som olika ämnen. Vad gäller moderna språk kan även här förklaringen vara att eleverna faktiskt inte läser ämnet. En del elever väljer bort detta och läser istället mer svenska och/eller engelska.

Slutsatsen man kan dra vad gäller undersökningens trovärdighet genom att belysa dessa förklaringar till att elever anger att de inte läser de olika ämnena, trots att alla ska läsa samtliga ämnen kontinuerligt under alla tre åren, är att sannolikheten att eleverna gav påhittade svar är liten. Hade det inte funnits förklaringar till att eleverna svarat på det sätt de gjort så hade man kunnat ifrågasätta om de verkligen svarat sanningsenligt, vilket hade påverkat trovärdigheten i undersökningens resultat.

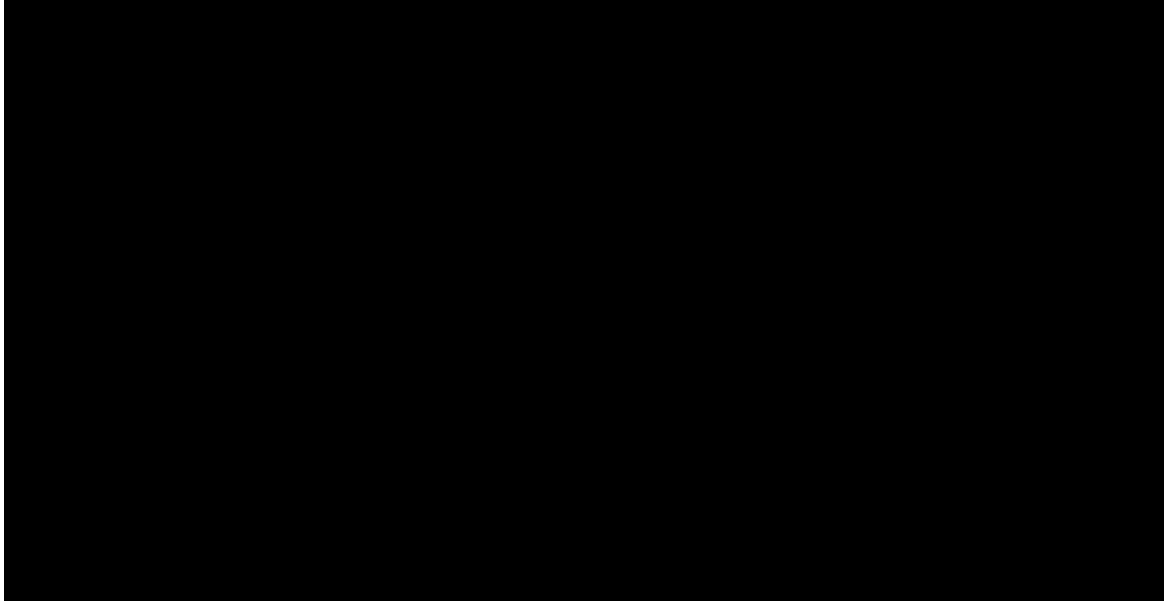
Vidare analys av detta resultat är för vårt syfte ovidkommande. Tabell 1 illustrerar det vi vill ha fram, det vill säga hur många det i varje årskurs är som läser ämnena.

2. Antal elever som läser skönlitteratur i de olika ämnena

För att ta reda på om skönlitteratur redan används i de ämnen som denna uppsats behandlar, vilket är en del utav syftet, bad vi eleverna att ange, inom ramarna för vart och ett av ämnena, om skönlitteratur användes i undervisningen. I följande diagram (Figur 1) presenteras det resultat vi fick fram. Antalet elever är beräknat utifrån hur många som angivit att de läser skönlitteratur i förhållande till hur många som läser ämnet. Syftet med att ställa denna fråga var även att visa i vilka ämnen det används mest och konstatera eventuella skillnader mellan årskurserna. En annan viktig funktion detta resultat har, är att det fungerar som underlag för de följande diagrammen. Det är nämligen endast de som angivit att de läser skönlitteratur som

blev ombedda att besvara de resterande frågorna och därmed utgör underlaget för de kommande uträkningarna.

Figur 1

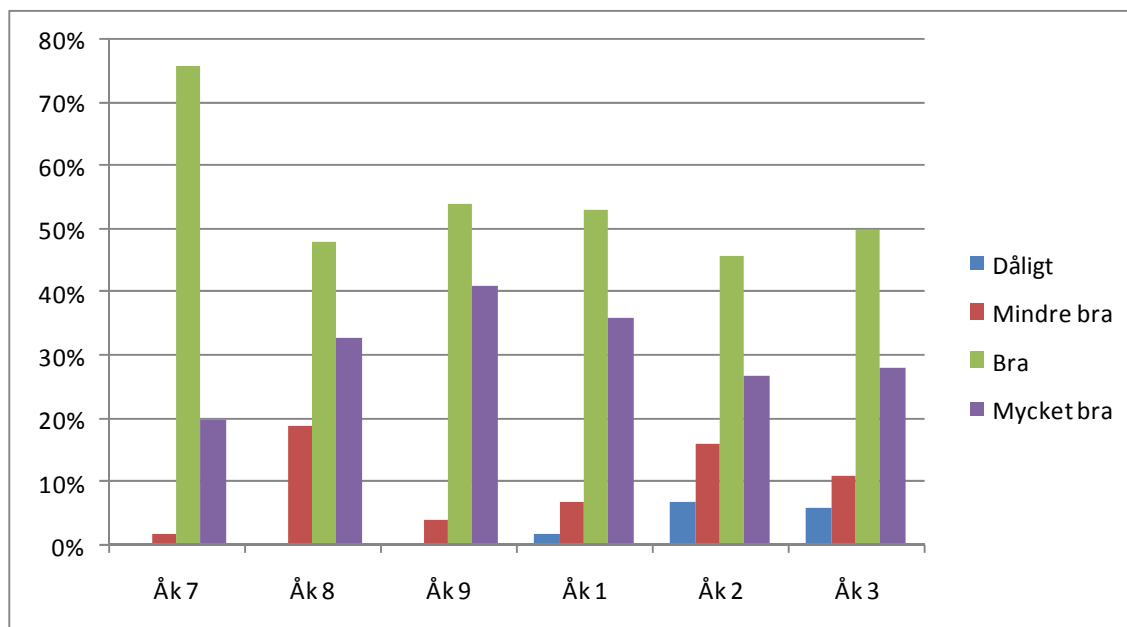
I figuren ovan anges i procent det antal elever som angivit att de läser skönlitteratur i förhållande till hur många som angivit att de läser ämnet i fråga (se tabell 1). Staplarna, vilka visas ovan för varje ämne, utgörs av de olika årskurserna i den ordning som listan till höger anger.

Från diagrammet i figur 1 kan slutsatsen dras att användandet av skönlitteratur i undervisningen förekommer i samtliga ämnen, men är vanligast förekommande i engelska och minst i samhällskunskap. Utifrån kursplanerna är detta ett naturligt utslag eftersom det i kursplanen för engelska anges att skönlitteratur ska vara ett obligatoriskt inslag i undervisningen som ska eleverna få ta del utav, medan det inte ges dessa riktlinjer i kursplanen för samhällskunskap. Med denna infallsvinkel kan man dock fråga sig varför inte alla elever angivit att de läser skönlitteratur i engelska? Är det så att eleverna som besvarade enkäterna inte har samma uppfattning som läraren om vad skönlitteratur är eller har läraren inte samma definition som vi angav på enkäterna? Finns det lärare som frångår kursplanerna i fråga om skönlitteratur? Detsamma gäller undervisningen i moderna språk, där endast ett fåtal av eleverna enligt denna undersökning får ta del av skönlitteratur. Detta antal borde ha varit högre på gymnasieskolan, eftersom skönlitteratur är ett obligatoriskt inslag även i detta ämne. Det finns ingen uppenbar skillnad mellan de olika årskurserna i denna fråga. Det enda som i någon mån avviker är årskurs 2 i historia och årskurs 1 i religion, i vilka ca 60 respektive 50 procent angivit att de läser skönlitteratur.

3. Antal elever i procent (av de som angivit att de läser skönlitteratur) som angivit att de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra att använda skönlitteratur i ämnet engelska.

I figurerna 2-6 visar diagrammen elevernas attityd till ämnena engelska, moderna språk, historia, religionskunskap och samhällskunskap. Dock är det bara de elever som svarat att de läser skönlitteratur i respektive ämne i skolan som har fått svara på frågan (se figur 1). Anledningen till detta är att vi tror att vi får en rättvisare bild av svaren om eleverna provat på att läsa skönlitteratur än vi hade fått av de elever som inte läser skönlitteratur i skolan. Ha alltid figur 1 i åtanke då ni avläser diagrammen, annars kan svaren bli missvisande eftersom det handlar om olika antal elever vid respektive ämne. Svartalternativen som eleverna fick välja mellan var dåligt, mindre bra, bra och mycket bra. Syftet med frågorna som illustreras i figur 2-6 är att få fram elevernas attityd och syn på hur de ställer sig till skönlitteraturläsning i skolan. En annan funktion som diagrammen fyller är att vi kan avläsa eventuella skillnader och likheter i de olika årskurserna samt ämnena.

Figur 2

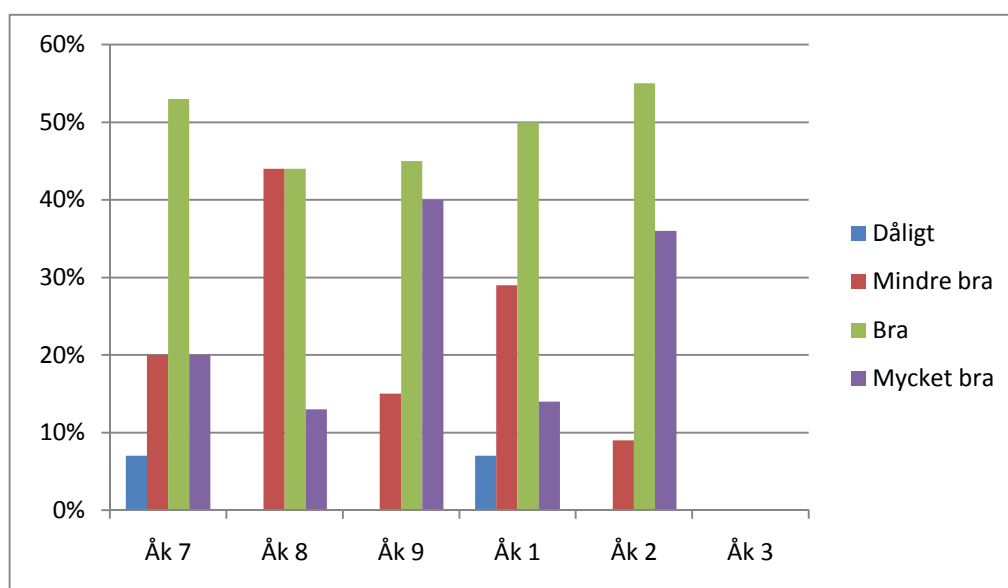
Figuren visar antal elever i procent som angivit att de läser skönlitteratur i engelska och om de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra.

I figuren ovan (figur 2) visas elevernas inställning till att läsa skönlitteratur i ämnet engelska. Första stapeln visar *dåligt*, andra representerar *mindre bra*, tredje *bra* och den fjärde och sista

stapeln är *mycket bra*. Överlag kan vi se en positiv bild från eleverna. Nästan 50 % eller mer, av alla årskurser har svarat att det är bra att använda sig av litteraturläsning i skolan. Mest positiva är årskurs 7 där nästan 80 % av eleverna tycker det är bra. Även svaret *mycket bra* har relativt höga procenttal, särskilt i årskurs nio där hela 40 % av eleverna tycker det är mycket bra med skönlitteraturläsning i engelskan. I denna årskurs finns heller inga elever som tycker att litteraturläsning är dåligt. Detsamma gäller för årskurs 7 och 8. Högstadiееleverna är således minst negativa till detta. Bland åttorna tycker dock nästan 20 % av eleverna att det är mindre bra. Mest negativa är årskurs 2 och 3 på gymnasieskolan, där ungefär 5 % av eleverna tycker det är dåligt med litteraturläsning i undervisningen. Dessutom tycker 10 % eller fler att det är mindre bra. Om man tittar på helheten så är det dock en mycket positiv bild som ges av eleverna vad gäller läsning av skönlitteratur i ämnet engelska. I kursplanerna står det klart och tydligt att eleverna ska få tillgång till skönlitterära texter och berättelser i olika former. En anledning till att eleverna är positivt inställda, tror vi, är att lärarna lägger mycket tid på just skönlitteratur eftersom kursplanen gör detta till ett obligatoriskt inslag. Lärarna kan då ta sig tid att arbeta med litteraturen på ett sätt som gynnar och passar eleverna.

4. Antal elever i procent (av de som angivit att de läser skönlitteratur) som angivit att de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra att använda skönlitteratur i ämnena tyska, franska och/eller spanska.

Figur 3

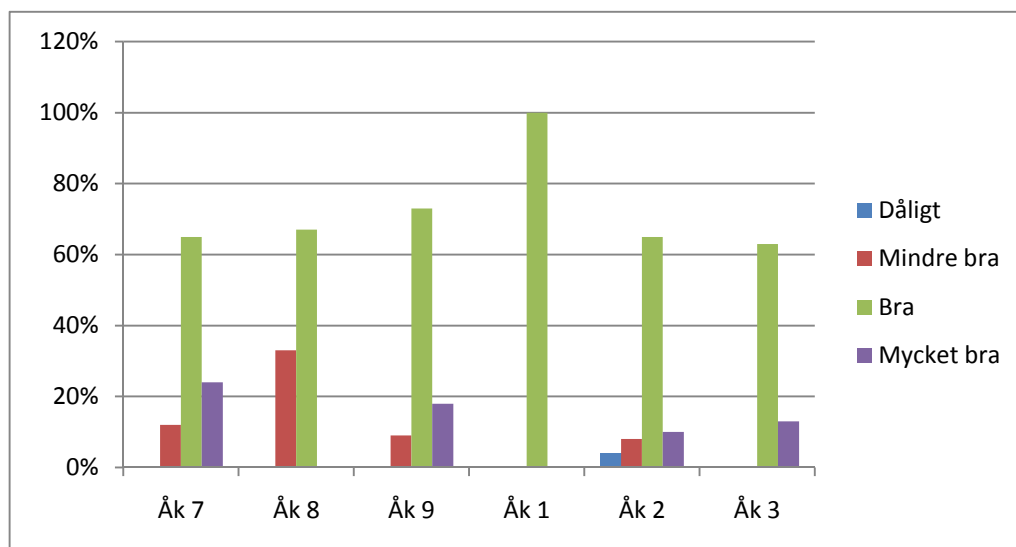

Figuren visar antal elever i procent som angivit att de läser skönlitteratur i moderna språk och om de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra.

Denna figur visar elevernas attityd till att läsa skönlitteratur i ämnena tyska, franska och spanska, vilka med ett gemensamt namn benämns moderna språk. Anledningen till att staplarna är tomma under årskurs 3 på gymnasieskolan är att de elever som svarade på vår enkätundersökning inte läser moderna språk. Precis som i ämnet engelska, figur 2, är eleverna relativt positiva till skönlitteraturläsning i undervisningen. Den tredje stapeln som representerar svaret ”bra” har höga procenttal i alla årskurser. Tvåorna på gymnasiet visar sig mest positiva då ungefär 55 % svarat att de tycker skönlitteraturläsning är bra. Svaret ”mycket bra” återkommer i samtliga årskurser, men mest positiv inställning har eleverna i årskurs 2 på gymnasieskolan samt årskurs 9 på grundskolans senare del, där över 35 % angivit detta svar. Det är även i dessa årskurser som ingen av eleverna svarat att de tycker det är dåligt med skönlitteratur. Mest negativa är sjuorna och åttorna på grundskolans senare del samt ettorna på gymnasieskolan. Mer än 5 % av sjuorna tycker det är dåligt och 20 % tycker det är mindre bra. I årskurs åtta finns i och för sig inga elever som tycker det är dåligt med skönlitteraturläsning i de moderna språken, däremot tycker mer än 40 % av eleverna att det är mindre bra. Nästan 30 % av eleverna i årskurs 1 har angivit svaret ”mindre bra”.

5. Antal elever i procent (av de som angivit att de läser skönlitteratur) som angivit att de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra att använda skönlitteratur i ämnet historia.

Figur 4

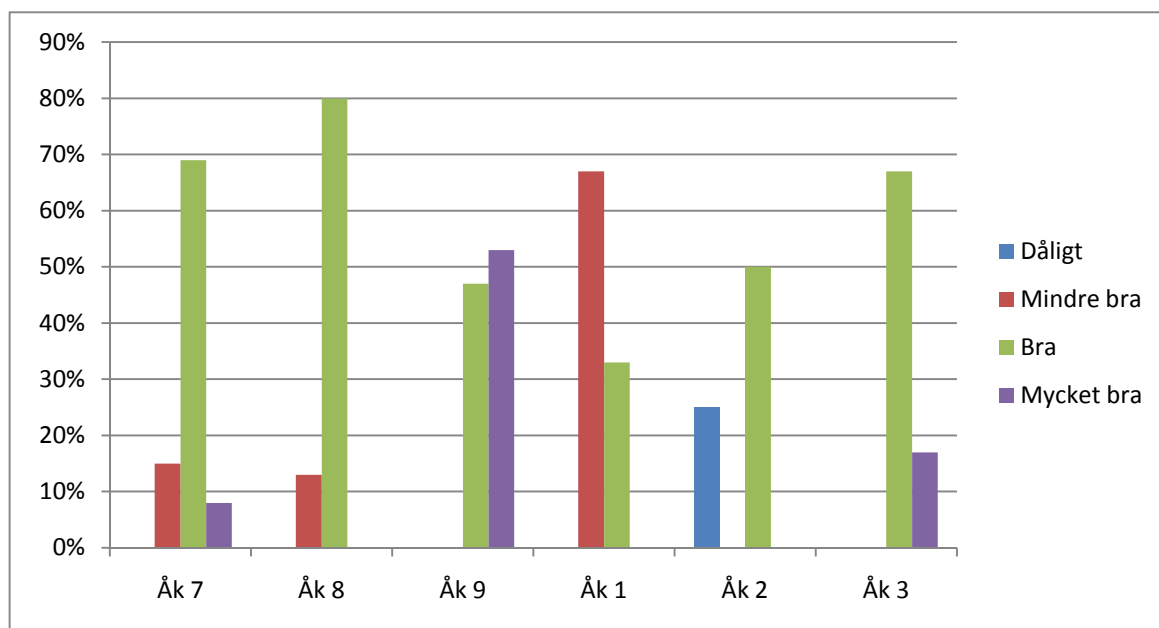

Figuren visar antal elever i procent som angivit att de läser skönlitteratur i historia och om de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra.

Resultatet visar en övervägande positiv bild. 60 % eller mer av samtliga årskurser har svarat att det är bra med skönlitteraturläsning i undervisningen. Ett häpnadsväckande resultat står årskurs ett på gymnasiet för, där nästintill 100 % av eleverna svarat att de tycker det är bra med läsning av skönlitteratur. Det är bara bland tvåorna på gymnasieskolan som elever har svarat att det är dåligt med skönlitteraturläsning, dock är det inte mer än ungefär 2 %. Årskurs åtta på grundskolans senare del är även de lite negativa till läsning av skönlitteratur i historia, där ungefär 30 % svarat att det är mindre bra. Helheten säger klart och tydligt att eleverna från samtliga årskurser har en positiv inställning till skönlitterära inslag.

6. Antal elever i procent (av de som angivit att de läser skönlitteratur) som angivit att de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra att använda skönlitteratur i ämnet religionskunskap.

Figur 5

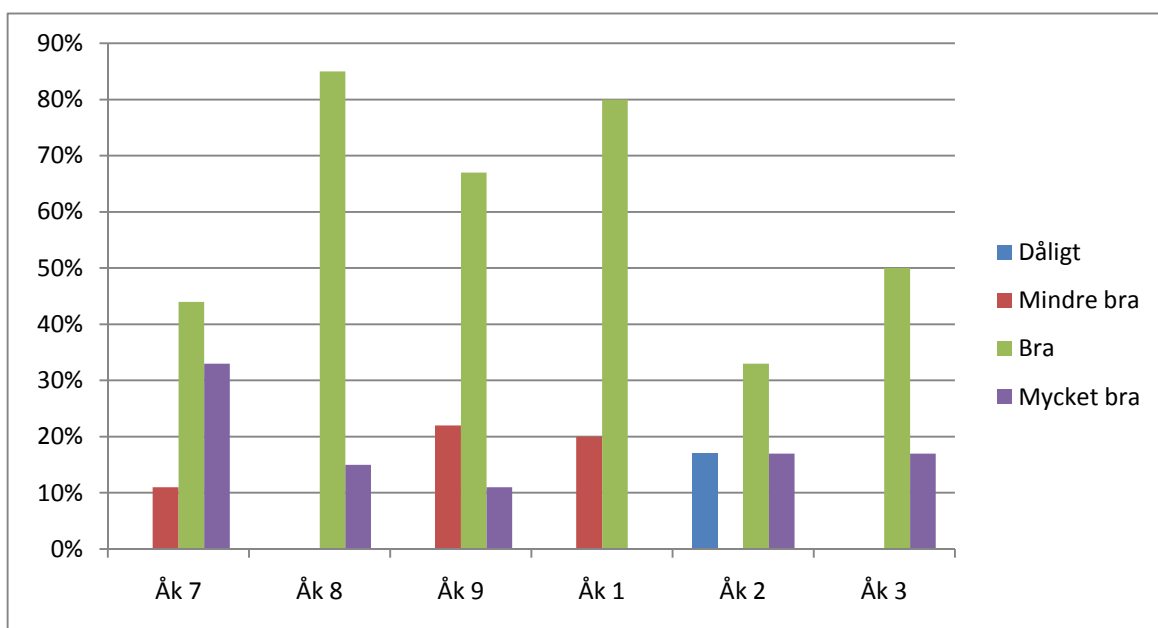
Figuren visar antal elever i procent som angivit att de läser skönlitteratur i religionskunskap och om de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra.

Ämnet som belyses i detta diagram är religionskunskap och frågan är vad eleverna har för åsikt om skönlitteraturläsning i ämnet. Svartalternativen är precis som i föregående diagram, dåligt, mindre bra, bra och mycket bra. I figur 1 kan man avläsa hur många elever som läser skönlitteratur i ämnet, det är viktigt att ha detta i åtanke, annars kan resultatet bli missvisande. Precis som i ämnena engelska, moderna språk och historia är eleverna i religionskunskap

väldigt positivt inställda till skönlitteraturläsning, då det i alla årskurser (förutom årskurs ett på gymnasiet) är nästan 50 % som tycker det är bra med skönlitterära inslag. Årskurs åtta och nio på grundskolans senare del toppar listan då hela 80 % av åttorna tycker det är bra och över 50 % av niorna tycker det är mycket bra med läsning av skönlitteratur. Årskurs tre på gymnasiet har även de en väldigt positiv inställning. Nästan 70 % har angivit att de tycker det är bra och nästintill 20 % att det är mycket bra. I denna årskurs har ingen av eleverna svarat att de tycker det är dåligt eller mindre bra. De mest negativa årskurserna är årskurs ett och två på gymnasiet. Nästan 70 % av ettorna svarade att de tycker det är mindre bra och 25 % av tvåorna tycker att skönlitterära inslag i religionskunskapen är dåligt.

7. Antal elever i procent (av de som angivit att de läser skönlitteratur) som angivit att de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra att använda skönlitteratur i ämnet samhällskunskap.

Figur 6

Figuren visar antal elever i procent som angivit att de läser skönlitteratur i samhällskunskap och om de tycker det är dåligt, mindre bra, bra eller mycket bra.

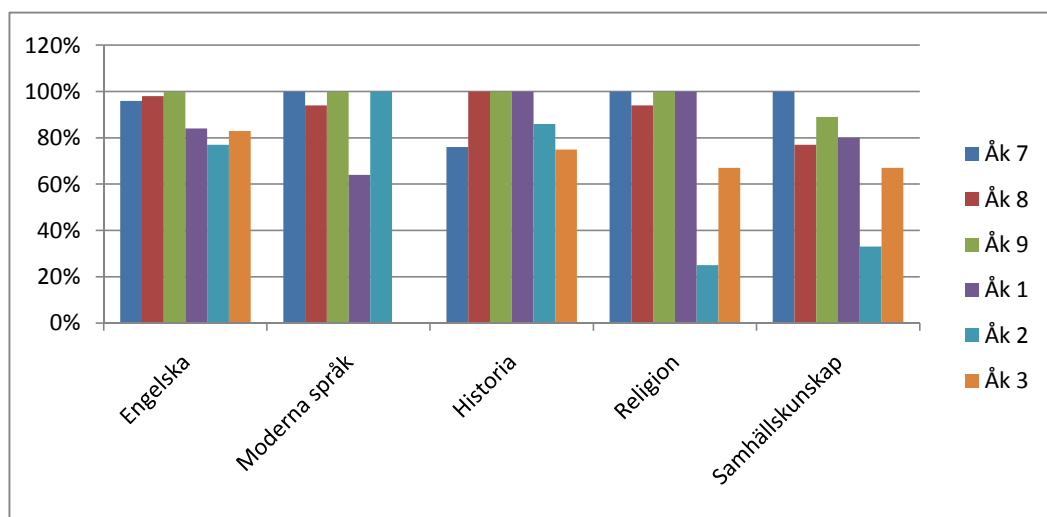
I ämnet samhällskunskap visar det sig att väldigt många elever tycker att skönlitteratur i undervisningen är ett bra inslag. Cirka 85 % av eleverna i årskurs åtta på grundskolans senare del samt 80 % av ettorna på gymnasieskolan tycker det är bra. Bland sjuorna är det över 30 % som tycker det mycket bra och även årskurs tre på gymnasiet ger en positiv bild av att

använda skönlitteratur i undervisningen, då 50 % av eleverna tycker det är bra och nästan 20 % tycker det är mycket bra. Bland eleverna i årskurs tre finns det inte heller någon som tycker det är mindre bra eller dåligt. Eleverna i nian, ettan och tvåan är de som är mest negativa till läsning av skönlitteratur i ämnet då ungefär 20 % av niorna och ettorna tycker det är mindre bra och mer än 15 % av tvåorna tycker det är dåligt. Som vi kan urskilja i de andra ämnena, engelska (figur 2), moderna språk (figur 3), historia (figur 4) och religionskunskap (figur 5) visar eleverna även i samhällskunskap en positiv bild till användandet av skönlitteratur i undervisningen.

8. Lär eleverna sig något av att läsa skönlitteratur?

Diagrammet nedan (figur 7) visar antal elever i procent, av de som angivit att de läser skönlitteratur (se figur 1) som anser sig lära sig något genom att läsa skönlitteratur i de olika ämnena. Genom att även i detta diagram dela upp redovisningen och visa varje årskurs samt varje ämne för sig vill vi öppna möjligheterna för att se eventuella skillnader och likheter mellan ämnena och de olika stadierna. Utifrån vårt syfte, det vill säga att ta reda på om ett ämnesövergripande samarbete med skönlitteratur som grund är att rekommendera, ansåg vi att det var viktigt att ta reda på om eleverna tyckte att de lärde sig något av skönlitteraturläsning.

Figur 7

Figur 7 visar antalet elever i procent som angivit att de lär sig något av att läsa skönlitteratur. Antalet är beräknat på antalet elever som angivit att de läser skönlitteratur i de olika ämnena (se figur 1). Staplarna för varje ämne anger de olika årskurserna enligt listan till höger om diagrammet.

En stor del av den forskning som har gjorts angående skönlitteraturläsning i skolan belyser just de lärdomar elever kan få genom läsningen. Molloy (1996) menar att litteraturen lockar fram elevernas eget språk så att de kan sätta ord på sina egna erfarenheter. Samma spår är Judith A. Langer (1995) inne på då hon lyfter fram att man genom skönlitteraturen kan utforska både sig själv och omvärlden. Genom litteraturläsning kan alltså eleverna enligt Langer utvecklas på flera plan och de kan även söka rättvisa i sitt eget och andras handlande samt leva sig in i andras situation. Även kunskapsmässigt kan skönlitteraturen innebära en utveckling för eleverna, vilket bland annat Hermansson Adler (2004) belyser. Enligt honom kan eleverna förstå historien på ett bättre sätt om man integrerar skönlitteraturläsning med läroboksundervisningen. Detta resonemang återfinns i *Historien är nu – En introduktion till historiedidaktiken* (Queckfeldt, 2004), i vilken det lyfts fram att skönlitteratur kan leda till en ökad historiemedvetenhet bland eleverna. Reflektion och identitetsskapande är ytterligare två förtjänster som skönlitteraturläsning har, vilket Bommarco (2006) använder som utgångspunkt för sin avhandling. Utifrån dessa forskningsområden hade det varit intressant att undersöka om eleverna upplever att de inhämtar den kunskap som de enligt forskningen gör, men det hade inte varit relevant för vårt syfte. Vi har istället valt att undersöka om de överhuvudtaget upplever att de lär sig något, det vill säga konstatera om de är av samma åsikt som forskarna. Slutsatserna man kan dra av figur 7 är att majoriteten av eleverna som läser skönlitteratur i undervisningen anser att de lär sig något av skönlitteraturläsning, även i de ämnen där detta inte finns utskrivet som ett obligatoriskt inslag i kursplanerna, det vill säga historia, religion och samhällskunskap. De som visar sig vara mest negativa är årskurs två och överlag visar det sig att eleverna på grundskolans senare del i genomsnitt är mer positiva till skönlitteratur som kunskapskälla än vad eleverna på gymnasieskolan är. Vad detta kan bero på är svårt att säga, men en tolkning från Molloy's resonemang, det vill säga att lärarna måste ställa sig frågan om de undervisar utifrån att skönlitteratur ger en bild *av* eller *om* verkligheten för att få ut maximalt av läsningen, kan leda till slutsatsen att lärarna på grundskolans senare del är bättre på att göra detta. Vad detta i sin tur beror på kan endast en fördjupad studie inom området förtälja.

En intressant aspekt som man kan utläsa genom att studera och jämföra figur 1 till och med figur 7 är att trots att eleverna överlag är mycket positivt inställda till skönlitteratur och anser att det är en bra kunskapskälla så används skönlitteraturen i relativt liten utsträckning i undervisningen i moderna språk, historia, religion och samhällskunskap. Det som förundrade oss mest i granskningen av dessa diagram var att årskurs ett var mycket negativa till att

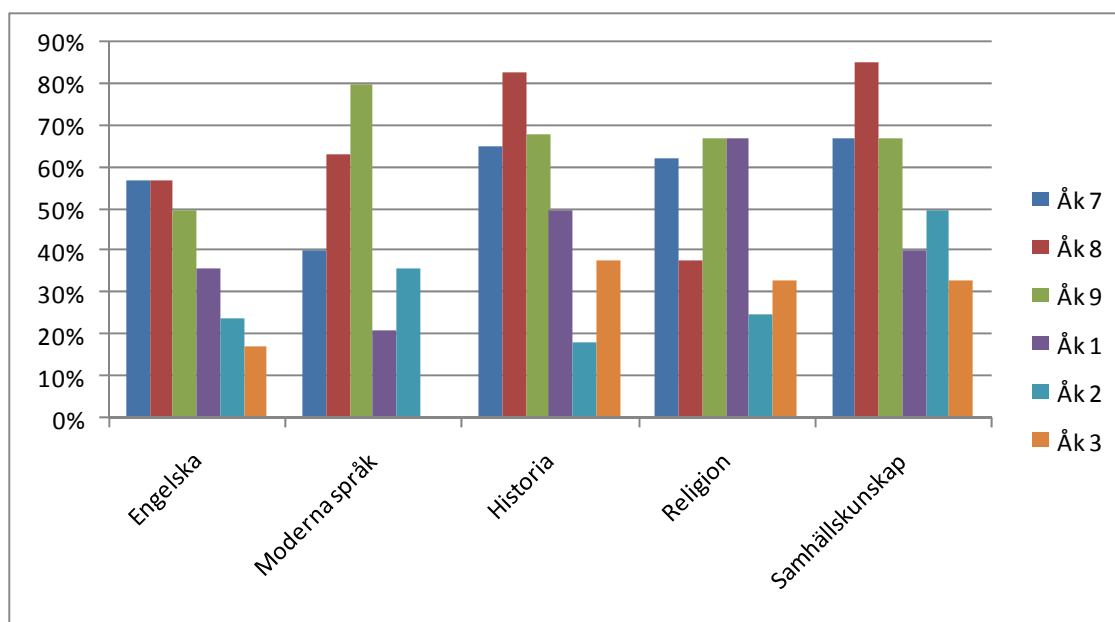
använda skönlitteratur i religionskunskap. Trots detta anger 100 % i samma årskurs att de finner det lärorikt att använda skönlitteratur i detta ämne. Detsamma gäller för årskurs åtta i historia. Ett mer logiskt samband kan man se mellan svaren från årskurs två. En stor del angav att de tyckte det var dåligt att använda skönlitteratur i religionskunskap, vilket kan ha sin förklaring i det låga antal elever som ansåg sig lära sig något av läsningen.

Sammanfattningsvis kan slutsatsen dras att överlag är eleverna eniga med forskarna. Båda grupper anser att skönlitteraturen är lärorik och att det finns mycket att hämta från skönlitterära texter ur undervisningssynpunkt.

9. Hur många elever vill ha mer litteratur i undervisningen?

Den sista frågan som eleverna fick svara på under varje ämne gällde huruvida de ville ha mer skönlitteratur eller inte. Det som anges i diagrammet nedan (figur 8) är antal elever i procent av de som angivit att de läser skönlitteratur (se figur 1) som anser att de vill läsa mer skönlitteratur i de olika ämnena. Syftet med frågan var att ytterligare förstärka slutsatsen kring elevernas reaktioner på skönlitteratur som undervisningsmaterial och genom uppdelandet i olika ämnen även på denna fråga se skillnader mellan årskurser och ämnen.

Figur 8

I figur 8 anges i procent, av dem som angett att de läser skönlitteratur (se figur 1), det antal elever som anser att de vill ha mer skönlitteratur i undervisningen. Staplarna för varje ämne anger de olika årskurserna enligt listan till höger om diagrammet.

I ämnet engelska kan man utläsa ett sjunkande intresse för skönlitteratur. Det är i de lägre årskurserna som störst andel vill ha mer av detta undervisningsinslag. Trots detta är årskurs åtta en av de grupper som enligt figur 2 är mest negativa till skönlitteraturläsning.

Inom moderna språk visar figur 3 att årskurserna 9 och 2 är mest positivt inställda till att använda skönlitteratur. Inställningen årskurs 9 har avspeglar sig även i svaret på denna fråga, medan årskurs 2 i större utsträckning anser sig nöjda med den litteratur de redan läser, då knappt 40 % av eleverna vill ha mer av detta i undervisningen. Anmärkningsvärt är att drygt 40 % av eleverna i årskurs åtta angivit i figur 3 att de tycker det är mindre bra med skönlitteratur i undervisningen. Trots detta vill mer än 60 % av eleverna läsa mer inom detta ämne.

I figur 4 visas en mycket positiv bild av elevernas åsikter kring skönlitteratur som en del i undervisningen i historia. Flertalet elever har även besvarat denna fråga med ett ja, det vill säga att de vill ha mer litteraturläsning i undervisningen i historia. Antalet är något dalande ju högre upp i årskurserna man kommer och mest tillfredsställda med den mängd skönlitteratur som redan används är årskurs 2.

En tydlig majoritet av eleverna i årskurs 1 tycker, enligt figur 5, att det är mindre bra att använda skönlitteratur i religionskunskap. Trots detta visar det sig här att årskurs 1 är en av de årskurser där störst andel vill se en ökning av skönlitterära inslag i detta ämne. Det som är mest intressant vad gäller resultatet för ämnet samhällskunskap är att det är en större andel elever i årskurs 2 som vill ha mer skönlitteratur än andel som i figur 7 angivit att de lär sig något genom läsningen. Den slutsats man kan dra av detta är att eleverna i årskurs två tycker om att läsa skönlitteratur, trots att de inte känner att de lär sig något. Att utfallet blev som i detta fall kan även bero på vilken definition man lägger i att *lära sig* något. Eleverna kanske känner att de uppnår just det forskarna säger att man kan uppnå eller *lära sig* genom läsning, det vill säga möjligheten att skapa sig en identitet, reflektera och sätta sig in i andra människors liv, men upplever inte detta som att de *lär sig*. För dem är kanske att *lära sig*, inom ramarna för samhällskunskap, att få kunskap om politiska partier, ideologiska konflikter och olika statsskick.

Det är svårt att dra några slutsatser från detta diagram. Det tänkta syftet med att ställa frågan som detta diagram anger resultatet för var att förstärka slutsatsen kring elevernas reaktioner på skönlitteratur som undervisningsmaterial. De svar som är intressanta att analysera är dock endast de som tidigare varit negativt inställda till litteraturanvändningen men som trots detta visar sig positivt inställda till att använda mer. I övrigt säger inte denna fråga speciellt mycket om elevernas inställning eftersom vi inte vet något om den mängd litteratur som redan används. I diagrammet kan det verka som att årskurs tre är negativt inställda till att läsa skönlitteratur i engelska, men det enda vi faktiskt kan utläsa är att flertalet av eleverna är nöjda med den mängd de redan läser. För att kunna dra några slutsatser av detta diagram hade en vidare undersökning behövts där eleverna även fick redogöra för den mängd de har i undervisningen för närvarande samt låtit dem ta ställning till om de ansåg att det var för mycket eller för litet. Detta hade dock varit en alldeles för stor uppgift för att rymmas inom ramarna för denna undersökning, eftersom varje elevs svar hade fått analyseras för sig.

Det som man trots allt kan få ut av denna resultatredovisning och som är värt att reflektera kring är det faktum att vissa årskurser trots sin negativa inställning till skönlitteratur i vissa ämnen vill ha mer av detta i undervisningen. Detta kan bero på att de överlag har en positiv bild av användandet av skönlitteratur, men att de inte upplever den skönlitteratur de fått presenterade för sig i ett visst ämne som tillfredställande. Enligt Bommarco (2006) är det nämligen viktigt att texterna som eleverna blir ålagda att läsa känns relevanta för dem.

Eleverna som deltagit i undersökningen känner sig kanske inte nöjda med det val av litteratur som läraren gjort, men känner trots detta att litteratur kan vara ett lämpligt inslag om de bara får vara med och påverka vilken litteratur som ska läsas.

6.2 Resultat av lärarnas enkäter

Lärarna har fått svara på följande frågor i deras enkäter:

1. I vilket/vilka ämnen undervisar du och på vilken nivå?
2. Använder du skönlitteratur i din undervisning? Varför/varför inte?
3. Vilken typ av skönlitteratur använder du? Ge gärna exempel.
4. Vilket är oftast ditt syfte när du väljer att använda skönlitteratur i din undervisning?
5. Hur (på vilket sätt) använder du skönlitteratur?
6. Anser du att det finns utrymme i kursplanerna för att använda skönlitteratur i undervisningen i ditt/dina ämnen?

Om lärarna svarat nej på fråga 2 ombads de att gå vidare till fråga 6, då de andra frågorna inte var relevanta för deras del. På fråga 6 gavs det fyra svarsalternativ, *ja*, *nej*, *vet inte* och *i vissa*. Valde de det sista alternativet skulle de även ange vilka ämnen de syftade på. (Se bilaga 2)

I följande presentation av resultaten kommer vi inte att dela upp och ange svaren för varje fråga. Istället har vi valt att sammanfatta varje lärares svar på frågorna eftersom dessa till stor del går ihop. Vi lade märke till detta då vissa lärare valde att inte svara på en del av frågorna utan istället hänvisade till tidigare svar.

På grundskolans senare del:

Underlaget för denna undersökning består av fem lärare som undervisar i olika ämnen. En lärare undervisar i engelska, en lärare undervisar i moderna språk (franska, tyska) samt tre lärare undervisar i ämnena religionskunskap, historia och samhällskunskap, vilka med ett gemensamt namn benämns SO.

Engelska:

Läraren i engelska angav att skönlitteratur används i undervisningen av många anledningar, som exempelvis att eleverna blir allmänbildade, förbättrar sitt ordförråd och sin läsförståelse och får idéer till sitt eget skrivande. Typen av skönlitteratur som används är bland annat klassiker i form av Shakespeare, Dumas, Hugo och Agatha Christie, men även noveller av okända författare. Oftast väljer läraren att ha gemensam läsning varefter de besvarar och diskuterar frågor om boken. Ibland har de även individuell läsning, då eleverna ska skriva en bokrecension samt redovisa inför klassen. På den sista frågan anger läraren att stöd för skönlitteratur i undervisningen finns i kursplanen för ämnet engelska.

Moderna språk (franska och tyska):

Läraren anser att det finns utrymme i kursplanen att använda sig av skönlitterära inslag i undervisningen i moderna språk men väljer endast att göra detta i tyska. Eleverna får läsa, diskutera och analysera samt ibland även titta på filmatiserade verk. Litteraturen som används är bland annat klassiker som exempelvis *Möss och människor*, men läraren försöker även få in litteratur som engagerar eleverna så att dessa kan diskutera aktuella problem. En av anledningarna till användandet skönlitteratur i undervisningen är att läraren försöker få eleverna att inse fördelen med att kunna läsa och förstå vad man läser.

SO (historia, religionskunskap och samhällskunskap):

Eftersom vi har tre lärare som undervisar i detta ämnesblock har vi valt att i denna presentation benämna lärarna med lärare A, lärare B och lärare C. Lärare A anger i sin enkät att det finns möjlighet enligt kursplanen att använda sig av skönlitteratur i undervisningen. Trots detta väljer lärare A att inte ha med detta inslag. Som motivering anges att tiden inte räcker till. Istället får eleverna tips på litteratur som de kan läsa utanför skolan som passar in i det arbetsområde som de studerar för tillfället.

Lärare B tar däremot in skönlitteratur i undervisningen. Ofta används klassiker men även noveller. Lärare B ser skönlitteraturen som en viktig kunskapskälla eftersom de genom litteraturen kan få uppleva andra tider och platser genom historien. Läsningen följs upp med diskussioner eller skrivuppgifter.

Lärare C har skrivit svar som i stor del liknar de som lärare B angivit. Skönlitteratur, så väl romaner som noveller, är ett naturligt inslag i undervisningen. Lärare C vill att eleverna ska känna till de största författarna och se hur deras samtid påverkat deras skrivande. På så vis får de mycket historiska kunskaper. Precis som lärare B använder lärare C diskussioner och eget skrivande som bearbetning av den litteratur de läst.

Gymnasieskolan:

Underlaget utgörs även här av fem lärare som undervisar i engelska, moderna språk (tyska), historia, samhällskunskap och religionskunskap.

Engelska:

Läraren tycker att skönlitteratur är en självklarhet i undervisningen och anger även att stöd finns i kursplanen. Det är framförallt romaner som används men även dramatik och lyrik förekommer. Viss litteratur läses gemensamt men eleverna får även välja utifrån eget intresse. Användningen av skönlitteratur motiveras med att det är en ”outsinlig källa”, att den finns representerad i läroböckerna, att eleverna får större insikt om samhälle, historia, världen och livet samt att eleverna får se prov på språkets möjligheter och variationer. Läraren tror även att eleverna gillar att läsa. Läraren påpekar att det finns otroligt mycket man kan göra med skönlitteratur. Som exempel anges diskussioner, reflektionstexter, dramatiseringar, bokanalyser, citatanalyser, bokargumentationer, reklamblad, recensioner samt lyrikhörna.

Moderna språk (tyska):

Läraren anger att han använder skönlitteratur och att detta finns angivet i kursplanen. Dock används inte hela romaner i så stor utsträckning, utan det är oftast kortare texter och noveller som bearbetas i diskussioner och gruppsamtal. En av anledningarna till användandet är att utveckla elevernas språkliga förmåga. Litteraturen kan även användas för att få en varierad undervisning.

Historia:

Skönlitteratur används av denna lärare då den passar in i en historisk period. Anledningen är just att eleverna ska förstå historiska skeenden. Oftast läses utdrag ur romaner som *Trägudars land*, *Candide*, *Emile*, *På västfronten intet nytt* med flera, vilka sedan diskuteras.

Religionskunskap:

Denna lärare har på sin enkät inte angivit något svar angående huruvida skönlitteratur får utrymme i kursplanerna. Dock klargörs på fråga 2 att skönlitteratur inte används på grund av att tiden inte räcker till, då religionskunskap endast omfattar väldigt få timmar.

Samhällskunskap:

Läraren anger att han inte kommit i kontakt med någon litteratur som passar bra in i kurserna och använder därför ingen. Dock anger han på sista frågan att utrymme för skönlitteratur finns i kursplanerna.

Analys av lärarenkäterna

Överlag är det en positiv bild från lärarna vad gäller användandet av skönlitteratur i undervisningen. På högstadiet är det läraren som undervisar i franska samt lärare A som undervisar i SO (historia, religionskunskap och samhällskunskap) som väljer att inte ha med skönlitterära inslag i sin undervisning. Detta berodde på, i lärare A:s fall, att tiden inte räcker till. Franskläraren tycker dock att det finns utrymme i kursplanerna för att använda sig av skönlitteraturläsning men väljer trots detta att inte göra det. Anmärkningsvärt är att samma lärare använder läsning av skönlitteratur på sina tysklektioner. På gymnasieskolan väljer religionskunskapsläraren och samhällskunskapsläraren att inte använda sig av skönlitteraturläsning. Detta berodde även här på att tiden inte räcker till, samt att det är svårt att hitta lämplig litteratur för kursen. Överlag är svaren relativt lika vad gäller både ämne och de olika stadierna. Något som är väldigt populärt bland lärarna är att ha diskussioner som bearbetning av litteraturen. Samtliga lärare som angivit att de använder sig av skönlitteratur i undervisningen väljer någon form av diskussion med eleverna. Andra populära bearbetningsmetoder är bland annat bokrecensioner och diverse skrivuppgifter.

SO-lärarna B och C på grundskolans senare del har väldigt likvärdiga svar. De har båda angivit att kunskapskällan är viktig och de belyser även det historiska perspektivet. Detta kan jämföras med gymnasieskolan där det endast är historieläraren som använder sig av läsning av skönlitteratur av grundskolans så kallade SO-ämne. Som vi nämnde tidigare har religion – och samhällskunskapslärarna på gymnasieskolan valt att utesluta detta. Vad gäller språken (engelska och moderna språk) så använder sig båda lärarna på gymnasieskolan sig av skönlitteratur. Skillnaden däremellan är att i engelskundervisningen läses hela romaner medan man i moderna språk endast läser utdrag ur romaner. Lärarna som undervisar i moderna språk på grundskolans senare del och gymnasieskolan har likvärdiga syften med användandet. Båda två angav att den språkliga delen kan utvecklas med hjälp av läsning.

Samtliga lärare som deltagit i undersökningen anger att det finns utrymme i kursplanerna för att använda skönlitteratur, vilket även vi konstaterade då genomgången av kursplanernas formulering gjordes. Trots detta använder inte alla det, vilket naturligtvis inte heller är ett måste.

Vad gäller syftet med litteraturinslaget så kan man se stora skillnader mellan kursplanen och lärarnas svar i enkäterna. Medan kursplanerna främst lyfter fram läsförståelse, reflektion och språkinläring finner lärarna även andra kunskapsfält som skönlitteraturen kan bidra till att utveckla. De framhäver att eleverna kan skaffa sig historiska kunskaper, kunskaper om omvärlden, idéer till det egna skrivandet samt kännedom om olika författare och deras samtid. Dessa mål anges även i kursplanerna men det anges inte att de ska uppnås genom skönlitteraturläsning.

Fördelarna som lärarna tog upp med skönlitteratur var många. Flertalet av dessa kan de även finna stöd för i den forskning som gjorts kring att använda skönlitteratur i skolan, vilken presenterats i denna uppsats forskningsbakgrund. Flera lärare lyfter, som tidigare nämnts, fram att skönlitteratur kan användas som kunskapskälla, vilket även Hermansson Adler (2004), Bommarco (2006), Malmgren & Nilsson (1993) och Queckfeldt (2004) gör. Enligt Hermansson Adler kan läsningen bidra till att eleverna får en ökad historiemedvetenhet och att de får möjlighet att själva skapa en berättelse om olika historiska händelser. Detta resonemang kompletterar Queckfeldt genom att säga att de kan bli medvetna om att det funnits ett *då* där folk levde i lika stor utsträckning som vi lever idag. Även Malmgren & Nilsson tar upp historiska kunskaper till följd av litteraturläsning då de talar om direkta och

indirekta erfarenheter, varav det sistnämnda är just kulturella och historiska erfarenheter som eleverna är främmande inför. Enligt Bommarco kan eleverna bli medvetna om hur deras liv ser ut och jämföra det med andra människors. Samma tankegångar finns i det svar som läraren i engelska på gymnasieskolan angivit, då det på enkäten stod att eleverna kan få kunskap om omvärlden genom litteraturläsning.

Vad gäller metoderna som lärarna använder och de metoder som använts i den forskning som gjorts kan flera likheter ses. Överlag, bland de lärare som använder skönlitteratur i undervisningen, bearbetas texterna med diskussioner och skriftliga uppgifter. Bommarco (2006) diskuterar användandet av loggböcker och konstaterar att eleverna får ut mycket av att kontinuerligt skriva ner sina tankar under läsningen. Hon medger dock att det är relativt tidskrävande och att man därför måste variera arbetsmetoderna. Även diskussioner tas i forskningen upp som ett bra och lärorikt sätt att bearbeta litteratur med elever. Molloy (2003) undersöker hur man kan diskutera litteratur i ett klassrum och konstaterar att litteratur kan vara en bra inkörsport till diskussioner inom känsliga ämnen som det annars inte talas om. Dessutom menar Molloy (1996) att skönlitteraturen lockar fram elevernas eget språk och de lär sig att sätta ord på sina egna tankar och erfarenheter, vilket eleverna bör få praktisera i klassdiskussioner.

Enligt forskningen som gjorts angående skönlitterära inslag i undervisningen väljer många lärare litteratur efter vad de tycker att eleverna ska lära sig. Det visar sig också i den enkätundersökning vi gjort bland lärarna. De flesta lyfter fram att de mestadels använder sig av "klassiker" eftersom de vill att eleverna ska bli allmänbildade och lära sig något om författarna och deras samtid. Dock är det även en del som framhäver att eleverna ska få vara med och påverka valet av litteratur, eller att de väljer litteratur som de tror passar eller intresserar eleverna. Enligt Molloy (2003) är det viktigt att elevernas intressen påverkar valet av litteratur. Enligt henne vill eleverna gärna läsa litteratur som ligger nära den verklighet de lever i, vilket de också borde få göra eftersom de då kan använda litteraturen för att lära sig något om livet. Om eleverna får vara med och bestämma valet av litteratur öppnas också möjligheten för intressanta diskussioner, varigenom eleverna kan stärka sin identitet (Bommarco, 2006).

7. Diskussion

Den forskning som tagits upp i forskningsbakgrunden framhäver att såväl litteratur som ett ämnesövergripande samarbete är bra. Även vissa negativa aspekter har framkommit, men de positiva aspekterna anser vi är övervägande, och därför har vi i uppsatsen haft utgångspunkten att användandet av skönlitteratur samt att, i de fall förhållandena tillåter, ett ämnesövergripande samarbete bör eftersträvas. Syftet med uppsatsen är att belysa just de förhållanden som måste beaktas innan ett samarbete inleds. För att se om det är rekommenderbart att ha ett samarbete mellan olika ämnen med skönlitteratur som grund är det viktigt att först konstatera om det i kursplanerna i olika ämnen ges utrymme att använda skönlitteratur som metod. Detta konstaterade vi att det fanns i samtliga ämnen. Vi ansåg även att elever och lärares inställning bör beaktas, vilket denna undersökning haft i fokus. Dessutom finns det möjlighet att konstatera mellan vilka ämnen ett samarbete lämpar sig bäst genom att se inom vilka ämnen skönlitteratur redan används samt jämföra vilken typ av litteratur eleverna får läsa i de olika ämnena. För att göra en avgränsning valde vi att endast inrikta oss på ämnena engelska, moderna språk, historia, religionskunskap och samhällskunskap. Undersökningen skulle därmed, om resurserna tillåtit, kunnat göras i större omfattning och då inkluderat även andra ämnen.

Problemen vi haft med vår undersökning har redan belysts i resultatredovisningen. Vi är medvetna om dem, och tar därför hänsyn till dem då vi diskuterar de resultat vi fått fram och drar slutsatser. I undersökningen visade det sig att användandet av litteratur varierade mellan ämnena. I engelska var användandet högst medan det i de samhällsorienterande ämnena, historia, religionskunskap och samhällskunskap, var betydligt lägre. Från detta skulle man kunna dra slutsatsen att det generellt ser ut så här i skolan, men vi vill inte gå så långt. Eftersom det endast är sex skolor, det vill säga 18 klasser, som är representerade bör inga generella slutsatser dras eftersom det finns många aspekter som kan påverka det resultat vi fått fram. Det kan vara så att flera av klasserna har samma lärare och därmed får samma mängd skönlitteratur presenterat för sig. Eftersom lärarens inställning dessutom enligt Bommarco (2006) påverkar elevernas syn på litteraturläsning kan även deras svar vad gäller deras attityder kring detta påverkas om de har samma lärare.

I de enkäter vi delat ut till eleverna har främst attityder undersökts, medan lärarnas enkäter har syftat till att besvara frågor angående litteraturens position i undervisningen i nuläget. En jämförelse mellan resultaten från elevernas och lärarnas enkäter är mycket intressant. Problemet med att göra en sådan jämförelse är dock att underlaget som representerar lärarnas inställning är alltför litet. För att tydligt se eventuella skillnader i hur lärare och elever upplever användandet av skönlitteratur hade det krävts en mycket mer omfattande undersökning där samtliga lärare som undervisar de klasser som deltagit i undervisningen deltar. Generellt kan dock konstateras att båda undersökningarna pekar i en positiv riktning, det vill säga de flesta lärare använder skönlitteratur och de flesta elever tycker att det är en bra inlärningsmetod. Det som hade varit intressant att se är om det är det urval av litteratur som eleverna får läsa i respektive ämne som påverkar deras inställning, eller om det är själva ämnet. Ett intressant område för vidare forskning hade alltså varit att ta reda på vad det är som gör att eleverna har den inställning som de faktiskt har.

Syftet med uppsatsen var att ta reda på om ett ämnesövergripande samarbete kan tillämpas där man använder skönlitteratur som utgångspunkt. De flesta lärare i vår undersökning använder sig av skönlitteratur och de anser även att det finns stöd för detta i kursplanerna. Som tidigare nämnts är även eleverna positivt inställda till skönlitteraturläsning och de flesta anser även att de lär sig något av det. Detta är en viktig utgångspunkt att ta till vara på om man ska använda ett tematiskt arbetssätt där flera ämnen är involverade. Hade det inte funnits något intresse eller om eleverna inte hade lärt sig något av att läsa skönlitteratur hade det heller inte funnits någon större anledning för lärarna att gemensamt använda en skönlitterär text som utgångspunkt för undervisningen. Det måste passa och främja både lärare och elever.

Trots en positiv bild av användandet fanns det lärare i vår undersökning som väljer att utesluta läsning av skönlitteratur. En del av de lärare som angivit att de inte använder sig av skönlitterära inslag i sin undervisning anser att tiden inte räcker till. Vi har inte hittat någon tidigare forskning som tar upp detta problem, men från vår undersökning och våra svar från lärarna anser vi att tidsbrist är ett stort problem. Endast Bommarco (2006) tar till viss del upp detta dilemma då hon i sin avhandling nämner att hon vid introducerandet av den sista romanen för läsåret fick välja ett nytt sätt att bearbeta läsningen istället för att som tidigare använda loggböcker eftersom tiden inte räckte till. Detta gällde dock endast bearbetningen och några tvivel om att tiden inte skulle räcka till läsning framkom inte. Det är främst lärarna i samhällskunskap och religionskunskap som anser att tiden är ett problem, och man kan även

se en markant skillnad vad gäller elevernas svar på om de läser skönlitteratur i respektive ämne. I ämnena religionskunskap och samhällskunskap sjunker procentsiffran om man jämför med till exempel de höga siffrorna från undervisningen i engelska. (se figur 1 i resultat och analys) Eleverna och lärarna i dessa två ämnen har samma uppfattning om situationen. Många elever anser att de inte använder sig av skönlitteratur i undervisningen och lärarna svarar i vår enkätundersökning att det inte förekommer på grund av just tidsbrist. Trots att vi tycker skönlitteraturläsning är positivt ur många aspekter såsom kunskapsinläring, språkbearbetning, erfarenhetsinhämtning, skrivutveckling och så vidare, så förstår vi de lärare som väljer att inte ha med det i undervisningen. Att läsa och bearbeta litteratur tar tid och har man bara få timmar till sitt förfogande i veckan är det inte lätt att hinna med det arbete som krävs för att det ska kännas gynnsamt för eleverna. På grund av den tidsbrist som finns bland lärarna tycker vi att ett ämnesövergripande samarbete är att rekommendera. Detta är ett omväxlande och uppiggande arbetssätt som stimulerar både lärare och elever. Det finns mycket positivt med detta arbetssätt. Inte nog med att det blir mer tid över för lärarna genom samarbetet, utan man kan även utveckla samarbetet nästan hur långt som helst. Det är ett varierande arbetssätt och man kan få in många ämnen inom ett och samma tema. Lärarna i vår undersökning som undervisar i historia på grundskolans senare del samt gymnasiet vill att eleverna ska uppleva andra tider, platser och skeenden genom historien. Detta är ett ypperligt tillfälle att samarbeta med till exempel svenskläraren på skolan som kan ta in skönlitterära verk som har med historia att göra. Historieläraren kan sedan arbeta med diskussionsfrågor, skrivuppgifter eller andra historiska fakta som anknyter till romanen. På så sätt sparar lärarna tid och det blir även ett roligt inslag för eleverna.

Om man tittar på resultaten i figur 7 (resultat från elevernas enkäter) finner man en stor skillnad vad gäller årskurs 2 på gymnasieskolans svar i jämförelse med de andra årskurserna. Denna årskurs anser att de inte lär sig så mycket av att använda skönlitteratur i ämnena religionskunskap och samhällskunskap. Vad detta beror på är väldigt svårt att säga. Vi har tidigare i vår uppsats tagit upp hur viktig det är att bearbeta litteraturen. Använder man skönlitteratur som endast en så kallad "bänkbok" och inte belyser dess innehåll med olika diskussioner eller arbetsuppgifter tillsammans med sina kamrater, kan det lätt bli att boken och dess innehåll glöms bort. Vi tror att genom gemensamma diskussioner, samtalsanalyser och åsiktsutbyten får eleverna ut mer av innehållet från böckerna. För lite bearbetning av litteraturen kan vara en anledning till att eleverna i årskurs två känner att de inte lär sig så mycket av att läsa skönlitteratur. Detta handlar givetvis om tid. Som vi nämnde ovan tycker

vissa lärare att tiden inte räcker till läsning av skönlitteratur. Först ska eleverna läsa novellen, romanen dikten eller dramat, och efter det krävs en bearbetning av det som lästs. Det är en stor process som kräver lång tid, men för att det ska bli gynnsamt för eleverna och för att de ska känna att de får ut och lär sig någonting av att läsa så krävs det att läraren tar sig denna tid. Läraren har en väldigt stor och betydelsefull roll i klassrummet. En annan aspekt som kanske påverkar varför eleverna i årskurs två på gymnasieskolan inte anser att de lär sig något av skönlitteraturläsning är hur lärarna presenterar litteraturen samt vilken litteratur de väljer. Detta påverkar säkerligen elevernas syn på skönlitteraturläsning. Läraren måste själv tro på arbetssättet och vara energisk och kraftfull så att även eleverna blir påverkade till att vilja läsa. Detta kan även vara en anledning till att eleverna visar sig mer negativa vad gäller läsning i de moderna språken än i ämnet engelska. När det gäller skillnaderna i inställningen till litteratur i moderna språk (tyska, franska och spanska) och engelska tror vi att det finns ytterligare en anledning. Moderna språk är mer främmande för eleverna än engelska och därmed mer svårbegripliga. Eleverna upplever då att det är både svårare och jobbigare att läsa och diskutera skönlitteratur på dessa språk.

I vår uppsats har vi inte berört genusperspektivet. Inom ramarna för detta undersökningsområde hade denna aspekt också kunnat belysas genom att såväl lärare som elever fått ange kön på enkäterna. Eftersom vårt undersökningsområde redan är ganska omfångsrikt ville vi inte utöka det ytterligare genom att tillägga denna aspekt till vårt resultat. Det hade dock varit intressant att ta reda på om litteraturanvändandet skiljer sig mellan manliga och kvinnliga lärare samt om synen på detta skiljer sig mellan manliga och kvinnliga elever. Ytterligare slutsatser hade då kunnat dras vad gäller förutsättningarna för när ett ämnesövergripande samarbete lämpar sig. Hade det visat sig att det ena könet är mer intresserat och mer positivt inställt till litteraturläsning hade slutsatsen, att ett ämnesövergripande samarbete med skönlitteratur som grund bäst lämpat sig i klasser där detta kön dominerar till antalet, kunnat dras. Vill man alltså fördjupa sina kunskaper inom vårt undersökningsområde är detta en aspekt som är intressant att komplettera undersökningen med.

I vår resultatredovisning visas enbart vad de elever tycker som redan använder skönlitteratur i de olika ämnena. Vi valde att genomföra vår undersökning på detta vis eftersom vi resonerade oss fram till att det endast är de elever som läser skönlitteratur i de olika ämnena som kan uttala sig om huruvida det är positivt eller negativt. Vi håller fortfarande fast vid denna

ståndpunkt, men vi inser att man kunnat få fram ytterligare ett intressant analysmaterial om även de elever som inte använder skönlitteratur i undervisningen fått ange vad de tycker om detta samt fått ange om de vill se skönlitteraturläsning som ett moment i de olika ämnena. Undersökningen kunde då riktats mot att undersöka om det finns några skillnader mellan dessa grupper. Dels hade vi då fått ett större elevunderlag vid analysen och dels hade slutsatser kunnat dras om huruvida elevernas syn på litteraturläsning förändras då de får ta del utav detta i undervisningen. Från detta kunde vidare analyser gjorts om lärarens betydelse för elevernas reaktioner.

Trots de reservationer vi gjort kring undersökningens validitet anser vi att vissa slutsatser kan dras. Vi ville undersöka om ett ämnesövergripande samarbete där skönlitteratur utgjorde grunden är rekommenderbart. Från forskningen kan man dra slutsatser att skönlitteratur är bra och att även ett ämnesövergripande, tematiskt, arbetsätt har många fördelar. Det vi ansåg saknades för att dra slutsatser kring i vilken omfattning lärarna bör samarbeta är attityder bland lärare och elever. Vår undersökning pekar mot att såväl lärare och elever är positivt inställda, men att det finns vissa undantag. Vi drar därför slutsatsen att man bör försöka utvidga samarbetet mellan lärarna, men att även traditionell undervisning bör bedrivas eftersom det är viktigt att se både kollektivet och individen. Många elever anger att de gärna vill ha mer skönlitteratur i undervisningen och eftersom det finns de lärare som tycker att tiden inom det egna ämnet inte tillåter dem att ta in skönlitterära texter tycker vi att de bör prova att samarbeta. För att samarbetet ska fungera krävs det naturligtvis att alla inblandade lärare ser samarbetet som något positivt och att de är villiga att göra planeringen tillsammans (Brodow & Rininsland, 2005).

Genom undersökningen ville vi se om det fanns några skillnader mellan grundskolans senare del och gymnasieskolan vad gäller lärare och elevers syn på skönlitteratur i undervisningen. Resultatet visar inga anmärkningsvärda skillnader mellan dessa undersökningsgrupper. Det skiljer lika mycket inom stadierna som mellan stadierna, vilket leder till slutsatsen att då man introducerar ett ämnesövergripande samarbete baserat på skönlitteratur måste man ta hänsyn till varje enskild klass och inte ta förgivet att det fungerar enbart eftersom man undervisar på ett visst stadium. Detsamma gäller för de olika ämnena som belyses i denna framställning. I nuläget används litteratur i samtliga ämnen, men i varierade utsträckning. Det finns dock inget som säger att det ska vara så. Genom vår granskning av kursplanerna konstaterades att det i dessa inte fanns några hinder för lärarna i något av ämnena att använda skönlitteratur. Inte

heller elevernas attityder borde hindra lärarna att använda litteraturläsning i undervisningen. Attityderna skiljer sig mellan ämnena, men den generella bilden pekar på en positiv inställning till skönlitteraturanvändande i samtliga ämnen. Vissa klasser är mer negativa än andra och därför bör, även ur denna synpunkt, hänsyn tas till varje enskild klass. Klassiker används, enligt lärarenkäterna, inom flera ämnen, vilket underlättar ett samarbete. Om flera av lärarna anser att klassiker är ett bra inslag i undervisningen kan dessa antagligen lättare komma överens om vilken litteratur samarbetet ska grundas på. Diskussioner är en återkommande bearbetningsmetod i enkäterna som lärarna besvarat, vilket även detta underlättar förutsättningarna för ett ämnesövergripande samarbete. Att liknande metoder används tyder på att lärarna har samma tankegångar angående vad de vill få ut av litteraturläsningen. Diskussionerna kan naturligtvis se ut på olika sätt beroende på i vilket ämne de hålls, men samtliga diskussioner är till för att eleverna ska få lyfta fram sina tankar kring litteraturen.

Att litteraturen ska passa in i det undervisningsområde som för tillfället bedrivs är de flesta lärare överens om. En lärare, som undervisar i samhällskunskap på gymnasieskolan, angav att anledningen till att han uteslöt skönlitterära inslag i undervisningen var just att han inte funnit någon litteratur som passar in i undervisningen. Vi tror att detta beror på att läraren har för lite orientering inom den litteratur som finns att tillgå. Genom ett samarbete mellan lärarna på skolan skulle denna lärare kunnat få inspiration och tips av sina kolleger som är mer bevandrade i litteraturens värld.

För yrkesrollen anser vi att denna undersökning är viktig eftersom den till skillnad från många andra undersökningar berör elevernas inställning. Eftersom mycket forskning redan gjorts angående vilka fördelar det finns med skönlitteratur och ämnesövergripande samarbete är detta antagligen ingen nyhet för lärarna. Vår undersökning syftar dock till att belysa reaktioner bland eleverna, eftersom vi anser att det är en viktig aspekt att reflektera kring då man planerar lektioner. Om eleverna visar sig negativa till ett undervisningsinslag så är det i många fall inte värt den tid och kraft som lärarna lägger ner eftersom eleverna ändå inte är motiverade och då inte tar till sig det som läraren vill förmedla.

8. Sammanfattning

I denna uppsats berörs flera aspekter kring användandet av skönlitteratur i undervisningen. I den forskning som presenteras framställs litteraturläsning som något positivt, vilket vi har tagit fasta på och haft som utgångspunkt för denna framställning. Molloy (1996, 2006), Bommarco (2006), Brodow och Rininsland (2005) tar samtliga upp fördelar inom svenskämnet och Adler Hermansson (2004) och Queckfeldt (2004) diskuterar vinster med skönlitterärt inslag i historieundervisningen. Fördelar de tar upp är bland annat att litteraturen kan fungera som en kunskapskälla samt att eleverna får en ökad medvetenhet om historien och sig själva.

Metoden vi använt är enkätundersökningar med lärare och elever på grundskolans senare del och gymnasieskolan. Fördelen med detta är att respondenterna kan vara anonyma och därmed finns en större chans att undersökningens resultat blir sanningsenligt. Dock stötte vi på vissa problem vad gäller enkäternas utformning. Eleverna ombads att endast fortsätta att besvara frågorna om de svarade *ja* på fråga ett. Men eftersom frågorna inte var numrerade uppstod vissa missförstånd som kan ha påverkat resultatet.

I resultatet visade det sig att det i flertalet av de undersökta ämnena, i varierande omfattning, tillämpas litteraturläsning. I engelska var användandet högst. Lärare och elever är överlag positivt inställda till läsning av skönlitteratur och de flesta som deltagit i vår undersökning ser läsning som ett sätt att få ökande kunskaper. Enligt lärarna kan eleverna få större inblick i hur samhället fungerar både nationellt och internationellt, ur såväl aktuellt som ett historiskt perspektiv. De kan dessutom samtidigt träna upp den språkliga kommunikationsförmågan samt sina skrivfärdigheter. Alla elever delade dock inte denna positiva inställning och därför bör undervisningen varieras så att alla blir tillgodosedda.

Kursplanerna för de ämnen vi har valt att studera, engelska, moderna språk, historia, religionskunskap och samhällskunskap, ger samtliga underlag för användandet av skönlitteratur. Tidsbrist framkom som ett stort problem för en del lärare, bland annat religionskunskapsläraren och samhällskunskapsläraren på gymnasieskolan. Dessa lärare valde att inte tillämpa skönlitterära inslag i sin undervisning just av denna anledning. Bearbetning av litteraturen måste tas på största allvar eftersom det blir mer gynnsamt för eleverna om de

får diskutera, analysera och reflektera. Till exempel kan man använda gruppanalyser eller gruppdiskussioner som bearbetning av den litterära texten. En del lärare anser helt enkelt att detta tar för långt tid. Som vi nämnde ovan har lärarna stöd från kursplanerna och kan därmed tillämpa ett ämnesövergripande samarbete med skönlitteratur som grund. Eftersom tiden är ett dilemma anser vi att ett ämnesövergripande arbete är att rekommendera. Eleverna får tid att arbeta med romanen, novellen eller annan litteratur i mer än ett ämne och därmed sparar lärarna tid i sin egen undervisning. Med detta arbetssätt kan ett flertal ämne vara involverade och det blir ett roligt och annorlunda inslag för eleverna.

För yrkesrollen är det viktigt att ta del av elevernas åsikter kring användandet av skönlitteratur. Vår uppsats syftar till att ge just detta men på grund av problemen med enkätutformningen samt undersökningens omfattning reserverar vi oss från att säga att den är helt rättvisande, men vi tror att de positiva åsikterna från elever och lärare speglar den generella bild av skönlitteraturläsande som finns ute i skolorna.

Referenser

Bommarco, Birgitta (2006). *Texter i dialog: en studie i gymnasieelevers litteraturläsning*. Diss. Malmö: Malmö högskola.

Bra Böckers lexikon (1981). Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.

Brodow, Bengt & Rininsland, Kristina (2005). *Att arbeta med skönlitteratur i skolan – praktik och teori*. Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Hermansson Adler, Magnus (2004). *Historieundervisningens byggstenar – grundläggande pedagogik och ämnesdidaktik*. Stockholm: Liber AB.

Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (2004). *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Langer, Judith A. (2005). *Litterära föreställningsvärldar: Litteraturundervisning och litterär förståelse*. Göteborg: Daidalos AB.

Lpf 94. 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94. Stockholm: Utbildningsdepartementet. (Elektronisk) Tillgänglig: <www.skolverket.se> (2007-04-12)

Lpo 94. 1994 års läroplan för de obligatoriska skolformerna, Lpo 94. Stockholm: Utbildningsdepartementet. (Elektronisk) Tillgänglig: <www.skolverket.se> (2007-04-12)

Malmgren, Lars-Göran & Nilsson, Jan (1993). *Litteraturläsning som lek och allvar*. Lund: Studentlitteratur.

Molloy, Gunilla (1996). *Reflekterande läsning och skrivning*. Lund: Studentlitteratur.

Molloy, Gunilla (2003). *Att läsa skönlitteratur med tonåringar*. Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin. (Elektronisk) Tillgänglig: <www.ne.se> (2007-04-15)

Queckfeldt, Eva (2004). Det var en gång... I Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (red.).
Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken. Lund: Studentlitteratur. S. 69-85.

Bilaga 1

Vi är två lärarstuderande som håller på med en undersökning om skönlitteratur i undervisningen till vår C-uppsats. De ämnen vi ska undersöka är engelska, främmande språk, historia, religion, samhällskunskap. Ni börjar svara på frågor om er undervisning i engelska, därefter följer främmande språk och så vidare. Glöm alltså inte att titta på rubriken för att se vilket ämne det frågas om. I följande frågor där det står skönlitteratur menar vi romaner, noveller, dikter och dramer.

Jag går i: Grundskolan: sjuan åttan nian
Gymnasiet: ettan tvåan trean

Engelska:

Jag läser inte engelska (kryssar du i denna ruta kan du gå vidare till nästa ämne)

Läser ni skönlitteratur? Ja Nej

Om du svarat ja på fråga 1:

Vad tycker du om det? (ringa in ditt svar) Dåligt Mindre bra Bra Mycket bra

Tycker du att du lär dig något av att läsa skönlitteratur? Ja Nej

Tycker du att ni skulle ha mer skönlitteratur? Ja Nej

Moderna språk (tyska, franska och spanska)

Jag läser inte moderna språk (kryssar du i denna ruta kan du gå vidare till nästa ämne)

Läser ni skönlitteratur? Ja Nej

Om du svarat ja på fråga 1:

Vad tycker du om det? (ringa in ditt svar) Dåligt Mindre bra Bra Mycket bra

Tycker du att du lär dig något av att läsa skönlitteratur? Ja Nej

Tycker du att ni skulle ha mer skönlitteratur? Ja Nej

Historia

Jag läser inte historia (kryssar du i denna ruta kan du gå vidare till nästa ämne)

Läser ni skönlitteratur? Ja Nej

Om du svarat ja på fråga 1:

Vad tycker du om det? (ringa in ditt svar) Dåligt Mindre bra Bra Mycket bra

Tycker du att du lär dig något av att läsa skönlitteratur? Ja Nej

Tycker du att ni skulle ha mer skönlitteratur? Ja Nej

Religion

Jag läser inte religion (kryssar du i denna ruta kan du gå vidare till nästa ämne)

Läser ni skönlitteratur? Ja Nej

Om du svarat ja på fråga 1:

Vad tycker du om det? (ringa in ditt svar) Dåligt Mindre bra Bra Mycket bra
Tycker du att du lär dig något av att
läsa skönlitteratur? Ja Nej
Tycker du att ni skulle ha mer skönlitteratur? Ja Nej

Samhällskunskap

Jag läser inte samhällskunskap (kryssar du i denna ruta kan du gå vidare till nästa ämne)

Läser ni skönlitteratur? Ja Nej

Om du svarat ja på fråga 1:

Vad tycker du om det? (ringa in ditt svar) Dåligt Mindre bra Bra Mycket bra
Tycker du att du lär dig något av att
läsa skönlitteratur? Ja Nej
Tycker du att ni skulle ha mer skönlitteratur? Ja Nej

**Tack för din medverkan!
Marie och Carolina**

Bilaga 2

Vi är två lärarstuderande som håller på med en undersökning om skönlitteratur i undervisningen till vår C-uppsats. Med skönlitteratur menar vi i följande frågor *romaner, noveller, dikter och dramer*.

1. I vilket/vilka ämnen undervisar du och på vilken nivå?

2. Använder du skönlitteratur i din undervisning? Varför/varför inte?

(om du svarat nej på denna fråga – gå vidare till fråga sex)

3. Vilken typ av skönlitteratur använder du? Ge gärna exempel.

4. Vilket är oftast ditt syfte när du väljer att använda skönlitteratur i din undervisning?

5. Hur (på vilket sätt) använder du skönlitteraturen?

6. Anser du att det finns utrymme i kursplanerna för att använda skönlitteratur i undervisningen i ditt/dina ämnen?

Ja Nej Vet inte I vissa (vilka?_____)

Tack för din medverkan! Marie och Carolina